

Sida
Okvir za Ravnopravnost Polova

Rodne Studije na Kosovu

Autori:
Ulf Färnsveden i Nicole Farnsworth
Pružanje kvaliteta:
Anja Taarup Nordlund

PREGLED SPROVOĐENJA ZAKONA I
PROGRAMA O RAVNOPRAVNOSTI
POLOVA NA KOSOVU

"Dosta!" Muškarci i žene marširaju protiv porodičnog nasilja i ubistva Diane Kastrati od strane njenog bivšeg muža u Maju 2011, u Prištini, Kosovo.

ORGUT Consulting AB
Svartmangatan 9, 111 29 Stockholm, Sweden
Tel + 46 8 406 7620, Fax + 46 8 21 02 69
E-mail: framework@orgut.se
Registration No: 556177-9538

ORGUT

Building better livelihoods www.orgut.se

Tabela Sadržaja

SKRAĆENICE	2
1. IZVRŠNI PREGLED	3
2. UVOD	5
3. SADRŽAJ I LOGIKA INTERVENCIJE	5
4. METODOLOGIJA	6
4.1 Pregled Metodologije	6
4.2 Samostalnost Konsultanata	6
4.3 Polje istraživanja	6
4.4 Vodič za intervju	6
4.5 Obuhvatanje zainteresovanih strana: Predstavljanje početnih nalaza	6
4.6 Ograničenja procene	6
5. NALAZI I ZAKLJUČCI	7
5.1 Kako Vlada namerava da reši rodne nejednakosti	7
5.2 Kako Kosovske Institucije Monitorišu i Izveštavaju o ZRP i KPRP	9
5.3 Pravni okvir EU/EK: Sinergije i Praznine	11
5.4 Uloga Civilnog društva u Sprovođenju ZRP i KPRP	12
5.5 Glavni izazovi za sprovođenje ZRP i KPRP	14
6. PREPORUKE ZA PODRŠKU U BUDUĆNOSTI	20
6.1 Opšte preporuke Sidi	20
6.2 Lista drugih mogućih oblasti podrške	22
Aneks 1. Uputstvo za intervju	27
Aneks 3. Pregledani dokumenti	30
Aneks 4. Sastavljanje programa o ravnopravnosti polova na Kosovu	32
Aneks 5. Priznat napredak u pravcu sprovođenja Zakona o Ravnopravnosti polova	36
Aneks 6. Priznat napredak u pravcu sprovođenja Kosovskog Programa za Ravnopravnost polova	46

SKRAĆENICE

ARP	Agencija za Ravnopravnost Polova
CEDAW	Konvencija za Eliminaciju Svih oblika Diskriminacije protiv Žena
EK	Evropska Komisija
EOŽ	Ekonomsko O snaživanje Žena
EU	Evropska Unija
EULEX	Misija Evropske Unije za Vladavinu prava na Kosovu
ID	Izvršni Direktor
IOM	Međunarodna Organizacija za Migracije
JIPN	Jedinica za istraživanje porodičnog nasilja (Kosovska Policija)
JLJP	Jedinica za Ljudska prava
KCRS	Kosovski Centar za Rodne Studije
KDU	Kancelarija za Dobro upravljanje, Ljudska prava, Jednake mogućnosti i rodna pitanja
KP	Kosovska Policija
KPRP	Kosovski Program za Ravnopravnost polova
KRP	Komitet za Razvojnu Pomoć
KSC	Kosovski Sudski Centar
KtK	Kvinna till Kvinna
MER	Ministarstvo za Ekonomski Razvoj
MJU	Ministarstvo Javne uprave
MPNT	Ministarstvo Prosvete, Nauke i Tehnologije
MPŠRR	Ministarstvo za Poljoprivredu, Šumarstvo i Ruralni Razvoj
MSP	Mala i srednja preduzeća
MTEF	Srednjoročni Okvir Rashoda
MULV	Ministarstvo za Upravu Lokalne Vlasti
MZ	Ministarstvo Zdravstva
MŽK	Mreža Žena Kosova
NAAS	Nacionalni Albansko-Američki Savet
NDI	Nacionalni Demokratski Institut
NVO	Nevladina Organizacija
OCD	Organizacija Civilnog Društva
OEBS	Organizacija za Evropsku Bezbednost i Saradnju
OSRP	Opštinski Službenik za Ravnopravnost polova
PN	Porodično nasilje
ROB	Rodno-odgovorno budžetiranje
RZN	Rodno-zasnovano nasilje
Sida	Swedish International Development Agency/Švedska Agencija za Međunarodni Razvoj
SPGS	Specijalni Predstavnik Generalnog Sekretara
SRP	Službenici za Rodna pitanja (u Ministarstvima)
TBD	Da se utvrdi
UNDP	United Nations Development Programme/Razvojni Program Ujedinjenih Nacija
UNFPA	United Nations Population Fund/Narodni Fond Ujedinjenih Nacija
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo/Misija Privremene Administracije Ujedinjenih Nacija na Kosovu
UNSCR	United Nations Security Council Resolution/Rezolucija za Savet Bezbednosti Ujedinjenih Nacija
USAID	United States Agency for International Development/Agencija za Međunarodni Razvoj Sjedinjenih Država
ZPN	Zakon o Zaštiti od Porodičnog nasilja
ZRP	Zakon o Ravnopravnosti polova
ZSK	Zavod za Statistiku Kosova

1. IZVRŠNI PREGLED

Švedska Agencija za Međunarodni Razvoj i Saradnju (Sida) priprema novu strategiju za Zapadni Balkan i Kosovo. Promovisanje ravnopravnosti polova, ženske uloge i osnaživanja žena u razvoju saradnje je jedan od tri tematska prioriteta za Švedski razvoj saradnje. Dakle, Sida je naručila ORGUT Savedotavni tim da sprovede ovaj pregled u novembru 2012. Pregled je imao za cilj da „mapira i proceni sistem za implementaciju, monitoring i praćenje sprovođenja Kosovskog Programa za Ravnopravnost polova (KPRP)“, kao i da „identifikuje relevantne aktere i moguće načine u pogledu buduće švedske podrške.“ Procena je nastojala da odgovori na sledeća pitanja:

- Kako Vlada Kosova namerava da reši postojeće rodne neravnopravnosti?
- Kako Kosovske institucije prate i izveštavaju o sprovođenju Zakona o ravnopravnosti polova (ZRP) i KPRP?
- Koje sinergije postoje sa EU/EK pravnim okvirom o ravnopravnosti polova, i šta nedostaje?
- Koju ulogu preuzima civilno društvo u sprovođenju ZRP i KPRP?

Ključni nalazi:

- S obzirom na relativno kratko postojanje Kosova kao države, vlada je uspeła da uspostavi brojne zakone, politike i podzakonske akte prema rešavanju postojeće rodne nejednakosti. Vlada je postavila nekoliko mehanizama za sprovođenje ovih zakona i politika na opštinskom i nacionalnom nivou.
- Dok su vladine *namere* za unapređenje ravnopravnosti polova prilično sveobuhvatne, **izazovi ostaju u primeni**. Najveći izazovi u implementaciji KPRP uključuju nedostatak vlasništva u različitim projektnim područjima, jasne odgovornosti, budžet i know-how o integrisanju i matica ravnopravnosti polova u javnim politikama i strategijama.
- **Nedovoljna politička volja** i nedovoljna podrška vlade znače da Službenici Rodnih pitanja (SRP) u ministarstvima i Opštinski Službenici za Ravnopravnost polova (OSRP) nisu imali dovoljno angažovanja, odgovornosti, samostalnosti, ili **budžet**.
- Nedostatak **efikasnog pristupa pravdi** za žene (uključujući za alimentaciju, starateljstvo nad detetom, imovinska prava, žrtve nasilja u porodici kao i trgovina ljudima) ometa ravnopravnost polova.
- Vlada je u procesu izmene i dopune **Zakona o Ravnopravnosti polova (ZRP)**. Međunarodni akteri su komentarisali o tome, ali nijedna lokalna organizacija nije još konsultovana. ZRP se očekuje da obuhvati jasnije uloge i odgovornosti za rodne mehanizme, kao i pažnju na rodno budžetiranje i rodni mejnstrim. Zakonodavstvo mora da bude usaglašeno sa postojećim zakonima na Kosovu koji promovišu poštovanje ljudskih prava i borbu protiv rodne diskriminacije.
- **Monitoring i pregled ZRP i KPRP su bili siromašni. Nije bilo zvaničnog izveštaja o njihovom sprovođenju** koje se dostavilo Skupštini Kosova do danas.
- Zabrinutost postoji da je nekoliko osoba AGE i MGE izabrano na osnovu političkih partija i/ili **nepotizma pre nego putem kvalifikacija**.
- Kosovski pravni okvir je u izvesnoj meri usklađen sa pravnim okvirom EU/EK. Međutim, specifične mere kao što su podzakonski akti nedostaju i primena ostaje slaba. **Kosovo posebno zaostaje u ekonomskom osnaživanju žena** i usluge u pravcu pomirenja posla i porodice.
- Žensko učešće u različitim odeljenjima, na opštinskom i nacionalnom nivou, **nije ujednačeno** sa muškim učešćem, pogotovo na vodećim položajima. Ženama nedostaje zajednički pristup imovini, nasleđu i zapoljenje.

- Odredbe KPRP-a koje se odnose na zdravlje ne mogu se u velikoj meri sprovesti zbog činjenice da Zakon o zdravstvenom osiguranju tek treba da prođe. Ostale usluge predviđene u Programu takođe ostaju **nedostupne**, uključujući: hemoterapiju i onkološku radioterapiju za bolest raka.
- **Aktivno građanstvo je od ključnog značaja** za obezbeđivanje sprovođenja ZRP i KPRP kroz podizanje svesti, zastupanje i nadgledanje. Podrška za OCD, međutim, izgleda da se smanjuje, i pored nekih novih inicijativa finansiranja.
- Obimna podrška donatora za unapređenje ravnopravnosti polova postoji, al je koordinacija bila minimalna. **Koordinacija je slaba** kod većine aktera za ravnopravnost polova na Kosovu.

Naša opšta preporuka: Podržati i Vladu i civilno društvo u unapređenju sprovođenja ZRP i KPRP. ARP, SRP i OSRP zahtevaju dugoročnu podršku prilagođenu razvoju kapaciteta. Civilno društvo zahteva stalnu finansijsku podršku za preduzimanje nevladinih aktivnosti u pravcu sprovođenja KPRP, kao i da služe kao advokati i kontrolni mehanizmi za sprovođenje ZRP i KPRP. Finansiranje bi trebalo da podstakne uključenost, posebno žena različitih sposobnosti, etničke grupe, geografska područja, nivo obrazovanja, ekonomske statuse i seksualne orijentacije.

Ključne specifične preporuke:

1. Podrška ARP, OSRP i SRP

ARP, OSRP i SRP su od suštinskog značaja za povećanje rodnog vlasništva unutar državnih aparata. Izgradnja njihovih kapaciteta i pružanje mentorstva je od suštinskog značaja, kao i postavljanje praktičnih alatki kao što je uvođenje poboljšanih, koordinisanih sistema za praćenje i procenu u ARP. Cilj bi trebalo da bude jaka rodna agencija koja može da pruži podršku npr. resornim ministarstvima i ostalim ključnim državnim agencijama o tome kako da uzmu pol u zakonodavstvo, politike, planove i budžete.

2. Podrška vladi (uz podršku civilnog društva) sa pilot projektom o prostorijama za brigu o deci.

Evropska Unija identifikuje broj *reformskih mera* dizajniranih da pomogne ženama i muškarcima da pomire svoje privatne i profesionalne živote kroz dečje objekte, predškolske usluge, fleksibilne radne aranžmane i produže roditeljsko odsustvo za muškarce. Sida je takođe stavila fokus na neplaćen zaštitni rad kao jedan od sedam važnih elemenata u svojoj strategiji za Ekonomsko Osnaživanje žena (EOŽ).¹

3. Podstaknite poboljšanu koordinaciju između svih zainteresovanih strana.

Sida može da podrži ARP da preuzme vodeću ulogu u održavanju kvartalnih koordinacionih sastanaka sa učesćem svih aktera koji rade na ravnopravnosti polova, kao i da podrži sve zainteresovane strane, posebno druge donatore i međunarodne aktere, da učestvuju.

4. Podrška ARP da obuhvati civilno društvo u razvoj i sprovođenje novog KPRP

Trenutni KPRP će isteći u 2013. To pruža odličnu priliku da se razviju novi akcioni planovi putem koordinisanog, učesničkog procesa obuhvatanja vlade, civilnog društva, privatnog sektora i akademije. Novi plan treba da sadrži jasne odgovornosti, budžetske obaveze i više specifičnih pokazatelja.

Dodatne Specifične Preporuke

- Podržati reviziju Zakona, relevantnih podzakonskih akata
- Ulagati u obrazovanje i razvoj kapitala ljudskih resursa kroz stručne obuke i stažiranje.
- Podržati transparentne i rodno – svesne procedure regrutiranja u javnom sektoru.
- Podržati mere ekonomskog osnaživanja žena, onako kako je navedeno u strategiji WEE.
- Podržati transparentne i javno-svesne procedure regrutovanja u javnom sektoru.
- Ulaganje u zdravlje žena i muškaraca, snimanje i lečenje bolesti raka.

---

¹ Sida, „Brzi vodič Šta i Kako: Neplaćeni brižni rad,” Nov/Dec. 2012.

2. UVOD

U cilju informisanja svoje Strategije za razvoj saradnje, Švedska Vlada je zatražila da Švedska Agencija za Međunarodni Razvoj (Sida) započne pripremu nove strategije za Zapadni Balkan. Promovisanje ravnopravnosti polova i ženske uloge u razvoju saradnje je jedan od tri tematska prioriteta za Švedsku razvojnu saradnju. Stoga je Sida naručila ekipu ORGUT Consulting da sprovede ovaj pregled kako bi informisala o procesu izrade Strategije.

U kontekstu eventualne Evropske integracije Kosova, unapređenje ravnopravnosti polova je posebno važno. Kosovo ima Zakon o Ravnopravnosti polova (ZRP) i Kosovski Program o Ravnopravnosti Polova (KPRP), kao i razne druge zakone i podzakonske akte prema unapređenju ravnopravnosti polova. Ova procena je započela da „mapira i *procenjuje sistem* sprovođenja, monitoringa i praćenja sprovođenja Kosovskog Programa za Ravnopravnost polova“, kao i da „identifikuje relevantne aktere i moguće načine u pravcu buduće švedske podrške“. Procena je pokušala da odgovori na sledeća pitanja:

- Kako vlada Kosova planira da reši postojeće rodne nejednakosti?
- Kako Kosovske institucije monitorišu i izveštavaju o sprovođenju ZRP i KPRP?
- Koje sinergije postoje sa zakonskim okvirom EU/EK o ravnopravnosti polova, i koje praznine ostaju?
- Kakvu ulogu preuzima civilno društvo u vezi sa sprovođenjem ZRP, i KPRP?

Procena je sprovedena od strane lokalnih i međunarodnih savetnika za ORGUT Consulting između 16. novembra i 20. decembra 2012. To je usledilo kriterijum za procenu Komiteta Razvojne pomoći (DAC), uključujući konsultacije sa zainteresovanim stranama iz različitih sektora.

3. SADRŽAJ I LOGIKA INTERVENCIJE

Švedska politika za ravnopravnost polova u razvojnoj saradnji „*Pod jednakim uslovima – Politika za promociju ravnopravnog rada, 2010-2015*“ specifikuje najvažnije prioritete za Sida unutar oblasti ravnopravnosti polova:

1. Žensko političko učešće i uticaj
2. Žensko ekonomsko osnaživanje i uslovi rada²
3. Seksualno i reproduktivno zdravlje i prava
4. Ženska bezbednost, uključujući sve oblike rodno zasnovanog nasilja i trgovine ljudima

Tokom implementacije aktuelne Strategije za razvoj i saradnju sa Kosovom 2009-2012, ravnopravnost polova je uglavnom rešavano kroz mejnstriming napore i podršku civilnom društvu. Podrška je bila kanalisana putem Kvinna till Kvinna za ženske organizacije na Kosovu.

---

² Ekonomsko Osnaživanje Žena (WEE) obuhvata ekonomsko osnaživanje i ekonomsku bezbednost. Sedam ključnih oblasti fokusa su: 1) razvoj preduzetništva i privatnog sektora; 2) pristup pravima na zemlju i imovinu; 3) tržište rada i pristojni radovi; 4) neplaćen brižni rad (deca, stariji, invalidi); 5) ljudski capital, pristup devojčica obrazovanju; 6) sistemi socijalne zaštite; i 7) prepoznavanje žena u poljoprivredi i ruralnom razvoju.

4. METODOLOGIJA

4.1 Pregled Metodologije

Tim za procenu se sastojao od jednog međunarodnog konsultanta sa bogatim iskustvom o ravnopravnosti polova, različitim nacionalnim programima o ravnopravnosti polova i upoznatost sa švedskim upravnim dokumentima i metodološkim pristupima za razvoj saradnje. Tim je takođe uključio i lokalnog konsultanta o rodnim pitanjima sa iskustvom sa Kosova. Tim je bio rodno izbalansiran. Konsultanti su pripremili intervju uputstva (vidi Aneks 1) i raspored intervjuja (vidi Aneks 2) u bliskoj saradnji sa Sida-om. Pored intervjuja, konsultanti su sprovedli on-line istraživanja proučili dokumenta preporučena od Sida i ostalih zainteresovanih strana (vidi Aneks 3). Mi veoma cenimo dragocenu pomoć pruženu od Mreže Žena Kosova u smislu pružanja kancelarijskog prostora i prevoda.

4.2 Samostalnost Konsultanata

Ocenjivači su radili transparentno i otvoreno, jer su oboje samostalni od razvoja intervencije. Jedini predviđeni potencijalni sukob interesa je da je lokalni konsultant zaposlen od strane Mreže Žena Kosova (MŽK), organizacije koja je primila sredstva od Kvinna till Kvinna (između ostalih donatora). Međutim, konsultant takođe radi nezavisno od MŽK i nema poseban interes osim dobrog funkcionisanja ZRP i KPRP. Oba konsultanta su se složila o nalazima, zaključcima, predloženim preporukama i naučenim lekcijama.

4.3 Polje istraživanja

Konsultanti su intervjuisali 29 ključnih aktera, od 19-23.novembra u Prištini (vidi Aneks 2). Svaki intervju je trajao 40 minuta do sat vremena. Fokus grupa sa GAO je takođe organizovana. Intervjui su imali za cilj da obezbede konsultantima konsolidovani i obavešteni pregled uočenih izazova zainteresovanih strana za monitoring i sprovođenje ZRP i KPRP, kao i da identifikuju područja za potencijalne akcije za unapređenje ravnopravnosti polova. Na osnovu nalaza, konsultanti su formulisali predlog odgovora i rešenja. Svi učesnici su tretirani sa anonimnošću i poverenjem.

4.4 Vodič za intervjuje

Vodič za intervju je razvijen i predstavljen ispred Sida-e (vidi Aneks 1). Vodič ima četiri odeljka: opšta pitanja, pitanja vladinim institucijama, pitanja donatorskim agencijama i pitanja civilnom društvu i akademskim zajednicama. Konsultanti koriste ovo kao uputstvo, birajući samo narelevantnija pitanja za relevantne aktere koji su intervjuisani.

4.5 Obuhvatanje zainteresovanih strana: Predstavljanje početnih nalaza

Provere učesnika su važne za unapređenje validnosti zaključaka i preporuka potvrđujući to ključnim zainteresovanim stranama. Provere učesnika mogu, pored toga, unaprediti lokalno vlasništvo u nalazima, olakšavajući dalje sprovođenje. Dakle, konsultanti su sačinili početni izvršni pregled, zaključke i preporuke koje su poslali svim zainteresovanim stranama. Oni su bili pozvani da učestvuju na predstavljanju početnih nalaza u Sida-a dana 3.decembra. Zainteresovane strane koje nisu mogle da učestvuju, mogle su da pošalju svoj feedback (povratnu informaciju) putem emaila. Svi predlozi zainteresovanih strana su razmotreni i inkorporisani u dokument.

4.6 Ograničenja procene

Istraživačka ograničenja se uglavnom odnose na vreme i pokrivenost. Ova važna procena ima potrebe za više vremena da dodatno razmatra veliku relevantnu dokumentaciju, međusobno konsultujući svakog aktera, osiguravajući da je više zainteresovanih strana savetovano (npr.političke stranke, preduzeća, sindikati), i da obuhvate posete Kosovskim opštinama. Neki važni akteri su bili nedostupni: UNICEF, Finska Ambasada, Švajcarska Ambasada, Austrijska Ambasada i Misija Evropske Unije za

Vladavinu Zakona (EULEX) (mada su neki dali povratne informacije putem emaila). Dok su bili preporučeni u intervjuima, konsultanti nisu imali vremena da se upoznaju sa SHE-ERA Udruženje poslodavki ili Udruženje pravnika Norma (iako je njihov izveštaj praćanja ZRP bio konsultovan). Glavno ograničenje bio je nedostatak mogućnosti da se konsultuju akteri van Prištine, uključujući Opštinske službenike za ravnopravnost polova, ili NVO u unutrašnjosti, mada su ARP i MŽK obezbedile neke informacije o njihovom radu. Čak i tako, svi sastanci planirani u konsultaciji sa Sida-om održani su kao što je očekivano, i mi smatramo važećim sve rezultate na osnovu intervjua sa 29 aktera na svim nivoima i sektorima.

Konačno, jedno ograničenje leži u prirodi zakona i programa koji treba da se revidira. Ono pokriva skoro sve sektore društva, i mnogi paragrafi (zakon) i oblasti intervencije (program) bi zaslužili veće dubinsko studiranje. Međutim, ova studija pruža sveobuhvatnu procenu na istraživačka pitanja, što je takođe namera.

5. NALAZI I ZAKLJUČCI

Ključni nalazi sa svako pitanje istraživanja su prikazani u nastavku, praćeni zaključcima donetim iz pitanja.

5.1 Kako Vlada namerava da reši rodne nejednakosti

Ovo poglavlje ispituje neke od ključnih napora Vlade Kosova ka rešavanju postojećih rodni nepravilnosti, što se tiče prvog pitanja u istraživanju. Ono takođe govori o parlamentarnim akcijama prema rešavanju rodni nepravilnosti.

5.1.1 Postojeći zakoni, politike i sekundarno zakonodavstvo

U kontekstu eventualnog Evropskog integrisanja Kosova, unapređenje ravnopravnosti polova je posebno važno. Sprovođenje Zakona o Ravnopravnosti polova je pomenuto u okviru Kosovskog Akcionog Plana za Evropsko Partnerstvo (prioritet 116). Prioritet 39 se odnosi na „promovisanje ženskih prava na Kosovu“, uključujući razne akcije prema ravnopravnosti polova. Vlada Kosova smatra Evropsko integrisanje kao politički prioritet, i službenici shvataju „ozbiljnim kao Bibliju“ godišnji izveštaj o napretku u vezi sa Kosovskim budućim potencijalnim integrisanjem, kao što je rekao jedan ispitanik. Stoga, izveštaji o napretku mogu da podstaknu akciju vlade ka unapređenju ravnopravnosti polova na Kosovu. Međutim, **izveštaj o napretku je jako malo pažnje do danas pridao rodni pitanjima**, jer ista nisu bila dovoljno u glavnom toku.

Ustav Republike Kosova se posebno odnosi na ravnopravnost polova i uključuje Konvenciju za eliminisanje svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW). Kosovo ima Zakon o Ravnopravnosti polova (ZRP), objavljen 2004 pod prethodnom Upravom Privremene Misije UN na Kosovu (UNMIK). Godine 2012, Zakon je prošao pregled od strane raznih aktera pod vodstvom Pravne kancelarije u Uredu Premijera. Agencije UN, Organizacija za Evropsku Bezbednost i Saradnju (OEBS), i Evropska delegacija su pregledali zakon i dali komentare. ZRP još nije dostavljen predstavnicima civilnog društva na pregled. Prema Kancelariji EU, trebalo je da se izmeni u junu 2012. Međutim, prema rečima iz Pravne kancelarije, prenatrpan raspored na kraju godine je značio da će ZRP verovatno biti poslat Skupštini Kosova početkom 2013, nakon javne rasprave.

Pod rukovodstvom Agencije za Ravnopravnost polova (ARP) uz podršku UN WOMEN i u saradnji sa drugim akterima kao što su UNDP, kancelarija EU i ženske organizacije, vlada radi na izradi Strategije Rezolucije Saveta Bezbednosti Ujedinjenih Nacija 1325 (RSBUN) o Ženama, Miru i Bezbednosti, koja će uskoro biti završena. Ima potencijal da doprinese ravnopravnosti polova na razne

načine (npr. žensko učešće u procesima odlučivanja, pregovori, i obeštećenje za rodno zasnovano nasilje.

Što se tiče ZRP, prvi Akcioni plan Kosova za Postizanje Ravnopravnosti polova pokriva period od 2003 do 2007. Drugi i trenutni Kosovski Program za Ravnopravnost Polova (KPRP) pokriva period od 2008-2013. Dokument je usvojen od strane Skupštine Kosova dana 27.maja 2010.

Dodatno sekundarno zakonodavstvo je usvojeno na ministarskom i ponekad na opštinskom nivou. Na primer, Ministarstvo Lokalne Uprave (MLU), izdalo je Administrativno uputstvo 2005-8 za sprovođenje Zakona o ravnopravnosti polova. Ono obuhvata administrativno uputstvo za stvaranje Jedinice za Ljudska prava (JLJP) u opštinama i opis poslova za Službenike za rodna pitanja (iako ponekad ujedno služe i kao koordinatori JLJP). Neke opštine kao što je Prizren i Dragaš su usvojili svoj opštinski program za ravnopravnost polova.

5.1.2 Kancelarija za Dobro upravljanje, Ljudska prava, Jednake mogućnosti i Rodna pitanja

Do 2004, Kancelarija za Dobro Upravljanje, Ljudska prava, Jednake Mogućnosti i Rodna pitanja (OGG=KDU) u Kancelariji Premijera odigrala je vodeću ulogu u naporima da i dalje unapredi ravnopravnost polova, u okviru svog šireg mandata da osigura ljudska prava i da se bori protiv diskriminacije. Od osnivanja ARP, KDU nije imao poseban mandat za unapređenje ravnopravnosti polova, iako termin „rodna pitanja“ ostaje deo naziva Kancelarije. Isprva, odnosi između ARP i OGG bili su siromašni, delom i zbog inicijalnog nedostatka jasnoće u vezi njihovih nadležnosti. Međutim, predstavnici navode da su se odnosi poboljšali, i oni sada koordiniraju.

KDU ima sedam službenika koji se bave ljudskim pravima, pravima deteta, jednakim mogućnostima, dobrim upravljanjem, osobama sa invaliditetom i respektivno, manjina. Direktor vodi diviziju, takođe služi kao Vladin koordinator za Ljudska prava. Kao takav, on mora da koordiniše vladine izveštaje međunarodnim organima, uključujući CEDAW. On nadgleda 40 Jedinica za ljudska prava (JLJP) na centralnom nivou i 75 JLJP u opštinama.³ Nedavno, KDU je započeo da radi sa LGBT grupama, formirajući Savetodavnu Grupu. KDU je u procesu finalizacije trogodišnjeg plana za borbu protiv diskriminacije.⁴

5.1.3 Agencija za Ravnopravnost Polova (ARP)

ARP je osnovana u okviru Kancelarije Premijera u 2006. Aktivistkinje za ženska prava i neki međunarodni akteri zalagali su se za njeno osnivanje u okviru ove Kancelarije kao najviši organ odlučivanja, tako da ARP može da obezbedi rodni mejnstrim preko resornih ministarstava (što se ne može uraditi ako je ARP bilo ministarstvo ili agencija van Kancelarije). ARP ima višestruke odgovornosti za unapređivanje rodne ravnopravnosti, navedeno u ZRP i KPRP.

ARP ima četiri odeljenja: Izveštavanje i Monitoring, Saradnja, Zakonodavstvo i Uprava i Budžetiranje. Trenutno ima 16 zaposlenih, dok budžet predviđa 18. ARP je imala više privremenih U.D. Izvršnih direktora (CEO). Stalni Izvršni Direktor je postavljen 2011.

Ministarski Službenici za Rodna pitanja i Opštinski Službenici za Ravnopravnost Polova

ARP nadgleda rad Službenika za Rodna pitanja u svakom ministarstvu i OSRP u svakoj opštini. Ova lica imaju odgovornost rodno mejnstriminga u okviru njihovih ministarstava i opština, kao i praćenje i izveštavanje o sprovođenju ZRP i srodnih politika.

5.1.4 Među-Ministarska Grupa o Ravnopravnosti Polova

---

³ Na opštinskom nivou, JLJP obavlja neki monitoring, ali oni zahtevaju izgradnju kapaciteta. JLJP treba takođe da ima mandate za unapređenje ženskih prava kao ljudska prava, i može zatražiti izgradnju kapaciteta o tome kako je obaviti u praksi. Kao i OSRP, neophodan im je kapacitet za pripremu konkretnog akcionog plana sa budžetom.

⁴ Konstatovano je da je Zakon o zabrani diskriminacije, koji ima značaj za ravnopravnost polova, nije dovoljno sproveden i zahteva izmenu. Sankcije i procedure sprovođenja su nejasne.

KDU je vodila Među-Ministarsku Grupu o Ravnopravnosti polova sve dok je nije preuzela ARP. Grupa se polugodišnje sastaje i sastoji se od Službenika za Rodna Pitanja (SRP).

5.1.5 Institucija Ombudsmana

Institucija Ombudsmana prima pritužbe protiv države. Ona dobija sredstva iz državnog budžeta. Institucija se bavi zloupotrebama ljudskih prava uopšte, i ima sektor koji se bavi isključivo Ravnopravnosti polova od 2005 (na osnovu ZRP, član 6). ZRP je predvideo Gender advokata. Međutim, u proglašenju, Specijalni Predstavnik Generalnog Sekretara UN (SPGS) odlučio je da bi se Rodni advokat preklapao sa institucijom Ombudsmana. Stoga, Uredba UNMIK-a (ZRP) je proglašena bez Rodnog advokata. U novom ZRP, Institucija Ombudsmana će verovatno zauzeti mesto Rodnog advokata, jer je Institucija bila odgovorna za sprovođenje ove obaveze do datuma. Institucija se bavila slučajevima rodno zasnovane diskriminacije u vezi sa radom, nasledstvom, diskriminacijom u institucijama, porodičnim nasiljem, socijalna sigurnost i pristup obrazovanju. Takođe prati sudske slučajeve po zahtevu.

5.1.6 Skupština Kosovskog Odbora za Ljudska prava, Ravnopravnost polova, Nestala lica i Peticije

Skupština Kosovskog Odbora za ljudska prava, Ravnopravnost polova, Nestala lica i Peticije prati sprovođenje ZRP. Upravo je navršila svoju prvu vežbu monitoringa, i predstavice svoj prvi monitoring izveštaj krajem 2012. Oni su takođe pratili Zakon protiv diskriminacije, Zakon o Ombudsmanu i Zakon o Slobodi religije. Šef Odbora je takođe član Odbora Kluba žena, koji pomaže saradnji.

5.1.7 Ženski Unakrsni Upravni odbor

Ženski Unakrsni Upravni odbor obuhvata 40 žena poslanica iz različitih političkih partija i etničkih grupa. Osnovan 2005, grupa je formalizovana stvarajući strateški plan prema cilju „učiniti žene ravnopravnim partnerom u društvu.“ Odbor ima sedam članova i G-đa Teuta Sahatqija je trenutni izabrani Predsednik. Oni su imali neke uspehe zagovaranja (npr. u vezi sa Zakonom o radu), kao i stekli podršku nekih muških kolega. Oni su organizovali razne aktivnosti, uključujući „Nedelju žena“ u aprilu 2012, Politička Akademija sa obećavajućim ženskim liderima i sastanak sa ženama u opštinama. Ka sprovođenju KPRP, Kokus/Odbor je imao dvočasovni program svakog meseca na RTV21, koji uključuje žene (i muškarce) stručnjake za diskusiju o relevantnim pitanjima kao što su ekonomija, budžet, rak i nasilje. Odbor dobija podršku od NDI, UNDP, OEBS, UN Women, KtK, Norveška Ambasada, Žene Azije i USAID.

„Imamo veliku koheziju.”

5.1.8 Zaključci: Kako Vlada namerava da reši postojeće nejednakosti polova

S obzirom na relativno kratko postojanje Kosova kao države, vlada je uspela da uspostavi brojne zakone, politike i podzakonske akte prema rešavanju postojećih rodni nejednakosti. Vlada je takođe postavila nekoliko mehanizama za sprovođenje ovih zakona i politika na opštinskim i nacionalnim nivoima. Dok su vladine namere za unapređenje ravnopravnosti polova prilično sveobuhvatne u pisanoj formi, izazovi ostaju u primeni koje ovaj izveštaj kasnije razrađuje.

5.2 Kako Kosovske Institucije Monitorišu i Izveštavaju o ZRP i KPRP

Ovaj odeljak ispituje kako Kosovske institucije monitorišu i izveštavaju o ZRP i KPRP, kao drugo istraživačko pitanje.

5.2.1 Međunarodno monitorisanje i izveštavanje

Iako, međunarodna tela poput Ujedinjenih Nacija još uvek ne priznaju nezavisnost Kosova, Vlada Kosovaje izveštavala o sprovođenju međunarodnih konvencija priznatih od strane Kosova. KDU ima zadatak da prati, procenjuje i izveštava o svim međunarodnim konvencijama. KDU je izvestila o

Konvenciji za prava dece u 2006 i 2010. Međutim, prema KDU, Vlada zahteva poboljšane mehanizme za praćenje. ARP je pratio i izveštavao o CEDAW u 2008.

5.2.2 Praćenje i izveštavanje od Advokata za Ravnopravnost Polova

ZRP zahteva od Advokata za Ravnopravnost polova da prati i nadzire sprovođenje ZRP i izveštava godišnje, ili češće, pred Skupštinom Kosova. Ako se sve odgovornosti Advokata prebace na Instituciju Ombudsmana, sada bi imali ovu odgovornost (vidite 5.2.5 u nastavku).

5.2.3 Praćenje i izveštavanje od Agencije za Ravnopravnost Polova

Prema ZRP, ARP je dužna da „Sprovede i monitoriše odredbe ovog zakona i propise donete u skladu sa ovim zakonom“, kao i praćenje sprovođenja KPRP (član 5.2). Pored toga, oni takođe „nadgledaju“ sprovođenje i kosovskih i međunarodnih akata i sporazuma o ravnopravnosti polova i izveštavaju o sprovođenju međunarodnih sporazuma i akata usvojenih od strane vlade. ZRP obavezuje ARP da „izvesti pred vladom o aktivnostima Kancelarije za prethodnu godinu najkasnije do kraja marta.“ ARP je pripremila godišnje izveštaje o svom radu, koje je dostavila Premijeru. Međutim, ovi izveštaji je ispituju konkretnu primenu ZRP i KPRP.⁵

KPRP nema jasne pokazatelje za praćenje i većina ciljeva nedostaje pokazatelje. Činjenica da nijedna osnova-početna tačka ili cilj nisu ustanovljeni, dodatno komplikuje praćenje i ocenjivanje napretka. ARP nedostaje mehanizmi za konsolidovano praćenje i procenu (npr. baza podataka) ili sistem koji bi doneo zajedno podatke iz različitih ministarstava i Zavoda za Statistiku Kosova (ZSK) da obavesti praćenje i procenu. ARP takođe treba da pregleda sve vladine izveštaje kako bi osiguralo rodnu perspektivu.

5.2.4 Praćenje i izveštavanje od OSRP i Službenika za Rodna pitanja u Ministarstvima

Mehanizmi praćenja još uvek nedostaju na opštinskom nivou. Odgovornost OSRP takođe ostaje nejasna: kome oni izveštavaju, koliko često i o čemu? ARP treba da prati da redovno prikuplja izveštaje od OSRP-a, kao i da pruži smernice i kontrolu kvaliteta u izveštavanju. Za ovo je potreban razvoj ljudskog kapaciteta. SRP u ministarstvima takođe zahtevaju izgradnju kapaciteta za praćenje i procenu, uključujući i razmatranje svih novih zakona iz rodne perspektive.

5.2.5 Praćenje i izveštavanje od Institucije Ombudsmana

Institucija Ombudsmana treba da prati slučajeve kao kršenje prava kao i da proizvodi godišnje izveštaje. Institucija je proizvela redovne godišnje izveštaje, koji periodično ističu pitanja gde ZRP, između ostalih zakona koji se odnose na ravnopravnost polova, nije dovoljno sproveden. Neki ispitanici su prekomentarisali da su ovi izveštaji postali „mekši“ u prirodi, od kako je međunarodna podrška Instituciji opala. Predstavnici institucija su naveli nedovoljan budžet kao ključni faktor koji ograničava njihovu sposobnost da sprovedu monitoring, uključujući mehanizme koji se odnose na ravnopravnost polova. Prateći međunarodni pritisak, zahtev Institucije za dodatno finansiranje u 2013 je ispoštovano. Veća samostalnost u finansiranju može učvrstiti svoju nezavisnost.

5.2.6 Zavod za Statistiku Kosova (ZSK)

ZSK treba da bude uključen u praćenje. Dok je ZSK doprineo podatke u izveštajima o „ženama i muškarcima“, nisu postojale osnovane procedure koje se nadovezuju na praćenje ZRP i KPRP. ZSK ne pruža uvek pristup rodnim razvrstanim podacima za nezavisne školske analize.

5.2.7 Nadzor Skupštine

Odbor za Ljudska prava, Ravnopravnost polova, nestala lica i peticije ima odgovornost za praćenje vladinih napora koji se odnose na ravnopravnost polova. Do danas, praćenje je bilo nedovoljno.

---

⁵ Vidi ARP, *Informativni Bilten*, Priština: ARP, 2012. ARP je takođe podržao i *Rodni Profil Kosova* (Gender Profiles of Kosovo, Pristina, 2008) i *Istraživački Izveštaj: "Žene u Radnom procesu i Donošenju odluka na Kosovu"*, (Priština, 2011) koji ispituju aspekte ZRP i KPRP, ali ne koriste temeljni proces praćenja.

Međutim, Komitet je pratio realizaciju ZRP i predstavio svoj izveštaj o praćenju u 2012. Komitet takođe proizvodi godišnji izveštaj o svom radu.

5.2.8 Zaključci: Kako Kosovske Institucije Prate i Izveštavaju o ZRP i KPRP

Praćenje i pregled ZRP i KPRP bilo je nedovoljno, i nije bilo zvaničnog izveštaja o njihovom sprovođenju koje se dostavlja Skupštini Kosova. Ovo izgleda delom zbog nedostatka znanja među institucijama u pogledu njihovih odgovornosti za monitoring i procenu. Po mišljenju ARP-ja, ne postoji konfuzija u pogledu odgovornosti. ARP nije dala izveštaj jer Skupština nije zatražila takav izveštaj o sprovođenju KPRP, prema ARP. Međutim, na osnovu ZRP (član 4.6), vlada treba automatski da izveštava svake dve godine.

Odgovornosti ARP-ja, sredstva i rokovi za izveštavanje trebaju se razjasniti u novom ZRP, kao i odgovornosti ostalih institucija za praćenje i izveštavanje. Doprinosi ARP-ja moraju biti jasni u odnosu na praćenje CEDAW, Konvencije o pravima deteta, Konvencija o ljudskim pravima kao i sva druga izveštavanja vis-a-vis KDU. Ako KDU izveštava u ime vlade, onda proces unosa i pregleda iz ARP-ja treba da se razmotri u okviru takvog izveštavanja.

5.3 Pravni okvir EU/EK: Sinergije i Praznine

EU *Acquis communautaire* je akumulirano zakonodavstvo, pravni akti, kao i sudske odluke koje čine telo zakona Evropske Unije (EU), i kao takva su obavezujuća za države članice EU. *Acquis* pokriva pravne tekovine o ravnopravnosti polova i Lisabonski sporazum, prinuđen kao merilo za određivanje da li kandidat ispunjava uslove za pristupanje. Ovi zahtevi se takođe često nazivaju zakonskim kriterijumima iz Kopenhagena.

Evropska Komisija je usvojila petogodišnju *strategiju* za promovisanje jednakosti između žena i muškaraca (2010-2015). Dok strategija cilja na Države članice, takođe je relevantna za pridruživanje zemljama i Evropskim susednim zemljama kao jedna od strategija sa kojima treba da se uskladi. Strategija eksplicitno navodi da zemlje kandidati moraju u potpunosti da prihvate osnovni princip jednakosti žena i muškaraca. Strategija ima za cilj, pre svega, da bolje iskoristi ženski potencijal, čime se doprinosi ukupnim ekonomskim i socijalnim ciljevima. Ono prevodi principe postavljene u Ženskoj Povelji Evropske komisije u konkretnim merama i nabraja niz akcija na osnovu pet prioriteta: ekonomija i tržište rada; jednake plate; ravnopravnost na visokim pozicijama; borba protiv rodnog nasilja i promovisanje jednakosti izvan EU.

Zahtevi koje Kosovo treba da ispuni po ovim kriterijumima su obimni i detaljan pogled na sinergije i praznine bi zahtevao posebnu procenu. Sve u svemu, u odnosu na sinergije, zakonodavstvo Kosova u kontekstu pristupanja EU je uglavnom zadovoljavajuće, rekli su ispitanici. Autori se ovde fokusiraju na neke ključne praznine identifikovane tokom intervju sa relevantnim akterima.

5.3.1 Nedovoljna stručnost u vezi sa Pravnim okvirom EU/EK

Zvaničnici su istakli potrebu za boljom stručnošću u vezi sa ravnopravnosti polova po Evropskim normama. Kosovskim institucijama uglavnom nedostaje znanje o tome šta je potrebno Kosovu u kontekstu eventualnog mogućeg pristupanja. Na primer, Institucija Ombudsmana je zahtevala obuku o međunarodnim normama i načinima da se bolje integrišu u relevantne evropske mreže.

Kancelarija EU na Kosovu pruža mogućnosti za institucionalnu izgradnju kapaciteta u tom pogledu. Svi zahtevi za podršku prolaze kroz Ministarstvo Kosova za Evropske Integracije. Višegodišnje planiranje znači da se sredstva ne mogu dobiti tako brzo. Međutim, oko 68 miliona € je na raspolaganju svake godine. Kancelarija EU Program TAEX pruža tehničku pomoć za dve godine

konsultacija, putem kojih stručnjaci zemalja članica mogu da pomognu Kosovskim institucijama. Kancelarija EU takođe može da ponudi obuku i studijska putovanja.

5.3.2 Ekonomsko Osnaživanje Žena

Prema službenicima EU, među najvažnijim oblastima kojima je potrebna podrška je ekonomsko osnaživanje žena, naročito u seoskim sredinama. Ekonomsko osnaživanje žena je ključno za EU integracije, pružajući jednake doprinose ekonomiji. „Evropa 2020: Strategija za pametan, održiv i inkluzivan rast“ ima za cilj 75% stope zaposlenosti za žene i muškarce starosti 20-64. Stopa zaposlenosti kod žena i muškaraca na Kosovu je daleko ispod tog cilja.

5.3.3 Koordinisanje Rada i Porodice

Ključni faktor u ženskom ekonomskom osnaživanju je dostupnost dečje nege. Sporazum Barselone je postavio cilj za pružanje dečje nege za 2010. Briga o deci treba da se obezbedi najmanje 90% dece uzrasta od tri godine i školskog uzrasta i za 33% dece mlađe od tri godine. Kosovo jasno zaostaje u ovoj oblasti gde je javna briga o deci teško dostupna i nekolicina može sebi da priušti privatnu negu. Briga o deci jedva da postoji u ruralnim oblastima Kosova.

U odnosu sa koordinisanjem rada i porodice, jako malo je urađeno na Kosovu. Nedovoljno opcija o brizi o deci, opšti nedostatak vrtića i obdaništa, nefleksibilno radno vreme i nedovoljne lokacije dostupne za dojenje, sve ovo otežava ženama da koordinišu rad i porodične odgovornosti. Zabrinutost je takođe izražena da novi članovi koji se odnose na Porodiljsko odsustvo u Zakonu o radu dovode do polne diskriminacije u zapošljavanju. Pored toga, ženski državni službenici su izvestili rodno zasnovane diskriminacije na radnom mestu.⁶

5.3.4 Zaključci: Pravni okvir EU/EK: Sinergije i Praznine

Ukratko, Kosovsko zakonodavstvo u kontekstu potencijalnog budućeg pristupanja EU je uglavnom zadovoljavajuće. Međutim, zakonodavstvo može biti revidirano iz perspektive ljudskih prava i ravnopravnosti polova u kontekstu sa EU standardima. Kretanje napred, kapaciteti državnih službenika da obavljaju takve političke analize kao i da unaprede i prate sprovođenje odgovarajućeg zakonodavstva se moraju ojačati. Izgradnja kosovske stručnosti, ekonomsko osnaživanje žena i poboljšane usluge u pravcu koordinisanja posla i porodice mogu da unaprede kosovski napredak u kontekstu EU/EK.

5.4 Uloga Civilnog društva u Sprovođenju ZRP i KPRP

Uloga civilnog društva u sprovođenju ZRP i KPRP je jasno navedena i u Zakonu i u Programu. U ZRP, saradnja između institucija i civilnog društva je predviđena u pravcu svog sprovođenja. KPRP obuhvata civilno društvo i NVO između aktera odgovornih za aktivnosti sprovođenja. Ovaj odeljak ispituje kako je civilno društvo uključeno u sprovođenje ZRP i KPRP do danas, u vezi sa trećim pitanjem istraživanja. Dok se desetina napora sprovedenih od civilnog društva na opštinskom i nacionalnom nivou ne može ovde detaljisati, predstavljen je pregled glavnih oblasti u kojima su oni bili uključeni i nekoliko istaknutih primera.

5.4.1 Podizanje svesti

Civilno društvo, posebno žene na čelu Nevladinih Organizacija, odigrale su važnu ulogu u sprovođenju napora za podizanje svesti. One su obrazovale seosko i urbano stanovništvo o njihovim pravima u vezi sa ZRP. Desetine civilnog društva koji su vodili napore za podizanje svesti, su se bavili pitanjima počevši od ženskih prava na nasledstvo do prava svojine, zdravstvenih prava, ljudskih prava, uključujući život oslobođen od nasilja. Njihovo intervenisanje prema promeni kulturnih normi, posebno na opštinskom nivou, su važan doprinos ka unapređenju ZRP i KPRP.

---

⁶ Kancelarija za Dobro upravljanje, Kancelarija Premijera, Republike Kosova. *Percepcija diskriminacije civilnih službenika u Javnoj Upravi Republike Kosova*. Vol. 2. 2007-2008.

5.4.2 Zastupanje

Jedinstvena uloga civilnog društva je mogućnost da vrše pritisak na vladu. Gde donatori i strane ambasade ne mogu „da kažu Kosovskoj Vladi šta da radi“, a službenici strahuju da će izgubiti svoja radna mesta ako budu kritikovali status quo dopuštajući rodnu diskriminaciju, OCD igraju važnu ulogu u kritikovanju službenika i pozivanju na reformisanje. Na primer, uz institucionalnu podršku KtK, MŽK je bila u stanju da javno reaguje na kršenje ženskih prava (npr. nedovoljno imenovanje žena za ambasadore, naponi za uklanjanje rodne kvote u Izbornom zakonu, neuspesi sudova da procesuiraju zločine koji se odnose na nasilje u porodici, zloupotreba ljudskih prava od strane zdravstvenih usluga i nedovoljna reparacija za ratne zločine počinjene nad ženama).⁷

5.4.3 Praćenje i Procena

Civilno društvo je odigralo važnu ulogu u monitoringu i proceni, naročito s obzirom na ograničene kapacitete i akcije vlade u ovom pravcu. OCD ponekad imaju veću stručnost nego neke druge institucije ili bolje strategije za praćenje. Na primer, Udruženje Advokata Norma, Kosovski Centar za Rodne Studije (KCRS) i MŽK su svi sproveli istraživanje o aspektima ZRP i KPRP i njihovo sprovođenje. U nekim slučajevima, oni su to uradili na zahtev državnih institucija i/ili doprineli svojim istraživanjima da obaveste o radu institucija. ARP i Institucija Ombudsmana je prijavila povlačenje iz stručnosti civilnog društva za praćenje. *Me Dona Zemra* je nadgledala sprovođenje ZRP za Skupštinu Komisije, finansiranu od NDI. ARP je ugovorila MŽK (finansiranu od UNDP) za istraživanje koje je informisalo Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, kao i prateće Strategije. Stručnost civilnog društva u političko orijentisanom istraživanju bilo je važno za informisanje javnih politika.

5.4.4 Koordinacija (i nedostatak istog)

Uprkos pozivu ZRP za koordinaciju i nekim gorenavedenim pozitivnim primerima saradnje, odnosi takođe postoje o slaboj saradnji između civilnog društva i institucija. Ispitanici su rekli da ARP i OSRP ne saraduju i koordiniraju dovoljno sa ženama koje su na čelu NVO, koje bi mogle biti presudni saveznici u unapređenju ravnopravnosti polova. Pored toga, koordinacija među akterima civilnog društva nije bila dobra. Ispitanici su naveli brojne primere preklapanja, posebno u radu sa UN agencijama i OEBS-om (za specifične primere, pogledajte Aneks 4).

5.4.5 Ključni izazovi za Doprinos Civilnog društva u Sprovođenju ZRP i KPRP

Pored koordinisanja izazova, finansiranje OCD je navodno odbijeno, posebno za grupe seoskih žena. Jedan ispitanik je naveo da dok se OCD redovno savetuju u vladinim, donatorskim i ostalim procesima, predstavnici OCD su retko plaćeni za svoje vreme u vezi sa ovim konsultacijama. Do danas, KtK fondovi su omogućili nekoliko ženskim grupama da budu uključene, ali će se ova podrška uskoro završiti.

Kancelarija EU ima fondove EIDHR kao jedan od najvećih potencijalnih izvora finansiranja za civilno društvo, i nekoliko organizacija je preuzelo napore u vezi sa unapređenjem ravnopravnosti polova sa podrškom fondova EIDHR. Međutim, aktivisti se žale da „treba da posedujete magistarsku diplomu“ da biste popunili aplikaciju, i tvrde da to otežava grupe koje ne govore engleski jezik, ruralne grupe i/ili marginalizovane grupe da se prijave za fondove. UN Women je nedavno počelo da pruža grantove običnim organizacijama i MŽK je osnovala Kosovski Ženski Fond u 2012. godini, podržan od KtK, koji pruža mikro grantove za ženske NVO koje nemaju pristupa drugim oblicima finansiranja zbog jezika ili svog kapaciteta. Za napore finansiranja ostalih strana ka ravnopravnosti polova, pogledajte Aneks 4.

⁷ MŽK je međuetnička mreža od 100 ženskih NVO lociranih širom Kosova. Mreža preduzima akcije osnovane na pitanjima identifikovanim i prioritizovanim od svojih članica, i naglašenim u svom Strateškom Planu.

5.4.6 Zaključci: Uloga civilnog društva u sprovođenju ZRP i KPRP

Aktivno građanstvo je od suštinskog značaja za sprovođenje ZRP i KPRP. Civilno društvo pruža značajan doprinos u podizanju svesti građana o njihovim pravima; zalaganje za institucije da poštuju prava i za sprovođenje ZRP i KPRP. Istovremeno, bolja koordinacija između civilnog društva i institucija, kao i među akterima civilnog društva, važna je za efikasno korišćenje izvora kao i za jačanje zajedničkih napora za sprovođenje ZRP i KPRP. Pošto je pomoć donatora opala za Kosovo, održivo finansiranje napora OCD-a, pogotovo u seoskim sredinama i među marginalizovanim grupama, predstavlja izazov.

5.5 Glavni izazovi za sprovođenje ZRP i KPRP

Pored pitanja istraživanja, predstavnici Sida-e zatražili su da se ekipa procene usredsredi na glavne izazove za sprovođenje ZRP i KPRP, kao i na moguće intervencije za rešavanje ovih izazova.

5.5.1 Nedostaci u ZRP

ZRP nije u potpunom skladu sa Ustavom Republike Kosovo ili harmonizovano sa evropskim standardima u pravcu mogućeg integrisanja u EU. Na primer, definicije EU-a treba da se obuhvate kao standardni jezik unutar ZRP. Pravna terminologija nije dosta jasna, tako da omogućava praznine u odgovornosti. Uloge i odgovornosti Advokata za ravnopravnost polova i Institucije Ombudsmana treba da budu jasne.

„Vi ste jednaki, ali vam nećemo reći kako [da zatražite vaša prava].”

- Jedan/a anketirani o nejasnim procedurama ZRP za zahtevanje prava

ZRP nedostaju postupci za dostavljanje žalbi ili jasnih sankcionisanja. Na primer, Institucija Ombudsmana je izvestila o slučajevima gde je bilo rodne diskriminacije i da su osumnjičeni dovedeni u opštinske sudove, ali sudije nisu bile obavestene o tome kako da se bave ovim slučajevima. Bilo koja institucija koja se bavi rešavanjem žalbi, treba da razjasni postupke. Nadoknada i pravna sredstva kao posledica kršenja ljudskih prava takođe treba da se razjasne u nastavku. Sva ova pitanja treba da se uvedu u novi ZRP.

ZRP isto tako ne uzima u obzir Rodno Odgovorno Budžetiranje (ROB). Uloge i odgovornosti u okviru procesa budžetiranja za ARP, OSRP i SRP su nejasne. Budžetski ciklus koji iznosi proces putem kojeg je Budžet Kosova sastavljen i odobren, treba da se pregleda i zatraže obavezne konsultacije sa službenicima za ravnopravnost polova u odgovarajućim institucijama, kao deo procesa budžeta.⁸

5.5.2 Nedovoljni podzakonski akti za ZRP

Novi i revidirani podzakonski akti još uvek supotrebni za sprovođenje ZRP, rekli su ispitanici. Na primer, ARP, i dalje ima potrebu za podzakonskim aktima za regulisanje funkcionisanja i interakcije između OSRP i SRP. Njihove uloge u primeni, praćenju i izveštavanju, treba da se razjasne ZRP-u, pogotovo u vezi sa KDU i JLJP na opštinskom nivou.⁹

5.5.3 Nedovoljno razmatranje zakona i politika na osnovu ZRP

ZRP treba da preispita sve zakone i podzakonske akte, obezbeđujući da su rodna pitanja prilagođena unutar njima i da koriste „rodno osetljiv jezik“. Međutim, zakoni usvojeni nakon ZRP nisu uvek uzimali u obzir ZRP (npr. Zakon o radu, Zakon protiv diskriminacije, Izborni Zakon). Anketirani ispitanici su identifikovali potrebu za jednim takvim celokupnim razmatranjem postojećeg zakonodavstva Kosova iz rodne perspektive.

5.5.4 Nedostaci u KPRP

KPRP je dosta širok sa svojih osam ciljeva koji prolaze kroz razne sektore. Programu, kao i njegovim pokazateljima nedostaju specifičnosti. Kao što su ispitanici prekomentarisali, KPRP je više „reč na

⁸ Ova preporuka je danas i na poslednjem izveštaju MŽK-a, *Po kojoj ceni?* (2012).

⁹ Pitanje je identifikovano u Izveštaju o napretku 2009.

papiru nego što je pokazatelj merljivosti“. Odgovornosti svake strane (npr. ministarstvo) nisu jasno definisani. Ovo je posebno problematično kada dođe do budžetskih angažovanja za sprovođenje istog; KPRP ne razjašnjava budžet ili odgovorno telo za podelu ovog budžeta za većinu aktivnosti i postavljene ciljeve. Pošto nije dodeljena nijedna aktivnost, onda nije iznenađujuće za minimalnu podelu budžeta za sprovođenje istog.

„Ne možete ništa da uradite bez muškaraca.“

- Jedan aktivista/inja o većem uključivanju muškaraca u KPRP

KPRP takođe ne može da integriše muškarce u središtu ciljnih grupa, što predstavlja odlučujući izazov za dalje unapređenje ravnopravnosti polova i postavljanje rodni normi, praksi i postojećih odnosa.

5.5.5 Slabo sprovođenje ZRP i KPRP

Ispitanici su se složili da se ARP i KPRP nisu sproveli u dovoljnoj meri. Zakon je „samo parče papira; ne sprovodi se“, rekao je jedan ispitanik/ca. Ispitanici uglavnom pripisuju slabu realizaciju **nedovljne političke volje**, posebno među „visokim“ donosiocima odluka. „Dobar je na papiru, ali nema vlasništvo“ prekommentarisao je jedan ispitanik. Na primer, ispitanici su rekli to je ilustrovano sporim imenovanjem ID u ARP: „Ovo nije politički prioritet, i ilustrovano je imenovanjem nove žene, bez iskustva na položaj ID u ARP. Postavili bi nekog jačeg, da su ozbiljno shvatili ovaj posao“.

„Mi imamo dobre zakonea, ali njihovo sprovođenje je jedan problem“

Unutar ministarstava SRP su rekli da imaju nedostatak podrške od strane ministara. „Naša uloga je uloga savetnika“ a ne izvršna uloga, rekli su oni. Ovo ih je sprečilo od politika koje utiču u okviru ministarstava. Na sličan način, ispitanici na opštinskom nivou su izvestili da su „predsednici opština smetnja u razvoju kancelarija za ravnopravnost polova“ i da ne smatraju kao prioritet rodno integrisanje.

Šire, ispitanici su primetili da je vlada, pod međunarodnim pritiskom, težila da se fokusira na prava zajednica u zemlji više nego na individualna prava. Pražnja kod etničkih manjinskih grupa (ili „zajednica“) treba da se prekine sa pažnjom na diskriminaciju na rodnoj osnovi, koje često mogu lakše da se tretiraju na individualnom nivou.

„Međunarodna zajednica je često ostavljala po strani ravnopravnost polova, kada su se fokusirali na prava manjina.“

- ispitanik/ca

Ipak, ne postoji ni jedan javni izveštaj o sprovođenju KPRP, najveći izazovi za njegovo sprovođenje izgleda

da obuhvatau nedostatak vlasništva, jasnih odgovornosti, budžeta i znanja o integrisanju i prilagođavanju ravnopravnosti polova u politike i javne strategije.

5.5.6 Nedovoljan budžet i nejasne budžetske odgovornosti

Kako se predlaže, nedovoljno budžetsko sakupljanje i/ili nejasne budžetske odgovornosti takođe imaju uticaj na sprovođenje ZRP i KPRP. U okviru srednjoročnih troškova Kosova (OSTK), budžet se orjentiše a kapitalne investicije uglavnom na puteve. To znači da budžetski troškovi koji se odnose na unapređenje ljudskog razvoja, društvene zaštite i vladavine zakona (pomenuti u OSTK kao vladin prioritet) su pod-finansirajući. Unutar šireg makroekonomskog konteksta na Kosovu, ni ZRP ni KPRP nemaju izdvojen budžet za njihovo sprovođenje. „Vrlo je jasno da nema visokog prioriteta u njihovim rasporedima“, prekommentarisao je jedan ispitanik/ca.

„Kosovo može da se opiše kao mesto putpunog društvenog zapuštanja.“

- ispitanik/ca

„Ne vidim da Vlada to radi; oni rade asfalt.“

- ispitanik/ca

Kao rezultat toga, ARP, ZRP i SRP su izvestili da su pod finansirani. Na primer, OSRP nemaju budžetsku liniju, nego moraju proći kroz gradonačelnike, JLJP, ili druge organe koji traže raspodelu budžeta. U isto vreme, OSRP nemaju sposobnosti u pripremi budžeta koji prate akcione planove u cilju da se obezbede dovoljna sredstva.¹⁰ Jedan broj ispitanika, predložio je da se ovo pitanje razmotri osnivajući poseban budžetski kod za ARP, OSRP i SRP.

Što se tiče KPRPR, specifičnih ministarstava i/ili zainteresovanih strana koje treba da obave angažovanja i budžetska sakupljanja za određene aktivnosti, nisu jasno specifikovane u programu, tako da se ministarstva/akteri ne osećaju odgovornim za sakupljanje budžeta za njihovo sprovođenje. ARP i KPRP treba da razjasne budžetske odgovornosti, određujući ih u specifične institucije.

5.5.7 Izazovi ljudskih izvora u ARP

Mehanizmima za ravnopravnost polova nedostaje odgovarajući kapacitet da vrše pritisak na institucije da se sprovede ZRP i KPRP. Uprkos svojoj snažnoj lokaciji u Kancelariji Premijera, ARP-u nedostaje politički establišment. „ARP nije uspela da mobilise aktere iz različitih sektora u unapređenju rodne ravnopravnosti,“ prekommentarisao je jedan ispitanik/ca. Postoji zabrinutost da su oni imenovani zbog političke i partijske pripadnosti i/ili nepotizma više nego na osnovu odgovarajućih kvalifikacija.¹¹ Politizacija ovih položaja državnih službenika može da spreči kritike vladinih propusta za sprovođenje odgovarajućeg zakonodavstva u pravcu ravnopravnosti polova.¹²

„ARP je u principu nezavisna, ali u praksi jako puno zavisi od vlade, posebno u vezi sa tim šta se sakuplja iz budžeta.”

- ispitanik/ca

Naprotiv, intervjuisani su rekli da je ARP preduzela nekoliko „površinskih“ akcija (opisanih kao „rad NVO“), ali nije uzela vođstvo u prenosu ZRP u konkretnu politiku ili rešavanje osnovnih uzroka neravnopravnosti polova kroz politike.

Česte promene osoblja predstavljaju još više izazova: „Mnogo ljudi dolaze da rade u Agenciji za Ravnopravnost Polova, koji nisu kvalifikovani i treba da se obučavaju“. Zatim napuštaju posao zbog bolje plate, rekli su ispitanici. ARP gubi ulaganja u ljudske sposobnosti i samim tim i finansijske resurse (npr. potrošene na obuke).

5.5.8 Neuspeh u osnivanju Opštinskih Kancelarija za Ravnopravnost polova

Kancelarije za Ravnopravnost polova, predviđene da se osnuju u svakoj opštini po ZRP, još uvek ne postoje. Naprotiv, SRP u postavljeni unutar JLJP, u kancelarijama gradonačelnika, ili pod opštinskom upravom, rezultujući na nejasan lanac izveštavanja. Nekoliko OSRP su obavili velike funkcije (npr. u pravcu ljudskih prava i prava dece), ograničavajući vreme koje oni mogu da obezbede unapređenju rodne jednakosti. OSRP-ma se kaže da im nedostaju kapaciteti za unapređenje agende za ravnopravnost polova na opštinskom nivou. Oni treba da budu ovlašćeni da: identifikuju lokalne prioritete; predlažu planove i jasne budžete, i da donesu glas građana u donošenju odluka. UN Women, OEBS, NDI i MŽK svi nude podršku za OSRP u ovim oblastima.

5.5.9 Vladavina zakona i slab pristup pravdi na Kosovu

Vladavina zakona i pristup pravdi na Kosovu su slabi i sprečavaju sprovođenje. Iako su postojali jasni postupci za slučajeve podnošenja na osnovu kršenja ZRP (koje ne obavljaju), veliki broj slučajeva (procenjuje se da ima 150.000) znači da će novi slučajevi čekati dugo vremena dok se ne reše. Kosovo takođe pokušava da sprovede sudske odluke. Većina građana ne može sebi da priušti advokata. Besplatna pravna pomoć nije dostupna za svakoga i dosta zavisi od međunarodne podrške (posebno od

¹⁰ UN Women, USAID i OSBE rade da pomognu u razvoju istih.

¹¹ Sa gledišta ARP-ja, njeno osoblje i KPRP ne menjaju se promenon političkih stranaka, oni su civilni službenici rekrutovani na osnovu opisanih postupaka u Zakonu o Civilnim uslugama. Samo ID ARP-ja je imenovan od strane Vlade.

¹² Civilni službenici su izvestili o diskriminaciji na radnom mestu na osnovu etničke pripadnosti, 35.5% civilnih službenika je izvestilo da se lično suočavaju sa jednim oblikom radne diskriminacije (KDU, 2007-2008).

UNDP i USAID). Kosovu nedostaju i specijalizovane sudije. Nedostatak efikasnog pristupa pravdi za žene (npr. u slučajevima koji se odnose na nasilje u porodici, trgovinu ljudima, alimentaciju, starateljstvo nad decom i imovinska prava) sprečava ravnopravnost polova.

5.5.10 Nedovoljno sprovođenje odredbi KPRP u vezi sa zdravstvom

Odredbe KPRP-a koje se odnose na zdravlje ne mogu da se sprovedu pretežno zbog činjenice da zakon o zdravstvenom osiguranju nije usvojen. Ostale usluge predviđene u KPRP takođe nisu na raspolaganju, obuhvatajući: onkološku hemoterapiju i radioterapiju za rak (postoji samo citostatički tretman); mamografija pristupačna i dostupna; i Papanikolau test. Kosovo nema psihološko mentorstvo i podršku za osobe koje boluju od raka, kao i pristup protetici, i psihološku podršku porodici. Mali napredak je ostvaren u poslednjih nekoliko godina u smislu boljeg prisutpa mamografiji zahvaljujući radu Jeta-Vita, NVO na čelu žena koje se bore protiv raka dojke.

5.5.11 Nedovoljan pristup imovinskim pravima i nasledstvu

Bez funkcionalnog katastra, zahtev za imovinska prava je težak. Prodaja imovine i nasledstva nakon smrti nisu dobro dokumentovani; veruje se da žene zahtevaju svoje pravo na nasledstvo samo u 2-3% slučajeva. Bračno odobrenje koje se zakonski traži je retko traženo od suda, iako ovo treba da obuhvata jednu *ex officio* (automatsku) proceduru. Procedure iliti postupci se trebaju razjasniti. Pored toga, tradicija u kojoj imovina prelazi sa patrijarhalnog poretka sprečava jednako nasleđe i imovinska prava.¹³ Žene se često odriču prava na nasleđe, jer ne žele da naljute svoje bližnje muškarce (ili da izazivaju važne odnose za njihove živote).

5.5.12 Slabo sprovođenje odredbi koje se odnose na ekonomsko osnaživanje žena

Odredbe koje se odnose na ekonomsko osnaživanje žena (EOŽ) se slabo primenjuju. Žene imaju 6% preduzeća. Samo 29% žena je aktivno u radnoj snazi. Žene još uvek nemaju pristup resursima u javnoj i privatnoj sferi što ometa njihovo ekonomsko osnaživanje. Nedostatak pristupa imovinskim sredstvima znači da žene nemaju garanciju da dobiju kredite. Dakle, žene koje vode mala i srednja preduzeća (MSP) bore se za prošire svoje poslovanje. Žene takođe nemaju pristup distributivnim mrežama i tržištima za svoje proizvode. Ne postoje jasni mehanizmi za unapređenje zapošljavanja žena, rekli su ispitanici.

Uprkos opštem nedostatku napretka, bilo je značajnih pozitivnih dostignuća. „Principi Prištine“ koji su proistekli iz Međunarodnog Samita Žena na Kosovu 4-6.oktobar 2012, „Partnerstvo za promene: Osnaživanje žena“, identifikovali su ekonomsko osnaživanje žena kao prioritet. Samit je rezultovao formiranjem grupe žena u poslovanju, samo-identifikovani kao G-7 Kosova, koji su se angažovali da dalje unaprede EOŽ. Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog razvoja je takođe dobilo strana sredstva za projekte za seoski razvoj gde se prioritet daje ženama i mladima, iako je način na koji se žene obaveštavaju o ovim fondovima nejasan.

Na Kosovu, postojeće mere EOŽ teže da se fokusiraju na preduzetnike. Mnoge druge oblasti zahtevaju pažnju i možda će dalje unaprediti ekonomsko osnaživanje žena, kao: ekonomsko osnaživanje žena (ima više žena radnica nego žena preduzetnika), kako bi se obezbedilo pravo žena na imovinu (kao kritički oblik kapitala), pažnja neplaćenih usluga nege, neplaćene žene u porodičnim poslovanjima, ljudski ženski kapital, sistemi penzija i osiguranja žena. Postoji potreba da se vidi EOŽ i šire perspektive od trenutnog fokusa na žene preduzetnice.

5.5.13 Nedovoljni uslovi za porodijsko odsustvo (i očinstvo)

Odredbe u vezi sa porodijskim odsustvom je teško sprovesti bez prisustva pristupa vrtićima finansiranim od države. Nekoliko ispitanika je izrazilo zabrinutost da finansijski teret za kompanije da

¹³ Za nešto više o imovini i nasledstvu, pogledaj izveštaj iz udruženja advokata NORMA, i KCRS, *Imovinska i nasledna prava žena na Kosovu*, Priština, KCRS, 2011.

plate porodiljsko odsustvo na osnovu novog zakona o radu, obeshrabruje kompanije da zapošljavaju žene, što dovodi do rodne diskriminacije u zapošljavanju. Istraga o tome kako je novi zakon o radu uticao na zapošljavanje žena može da otvori raspravu o reviziji ove odredbe. Privatne i javne institucije takođe nemaju prostora za dojenje dece, što otežava majkama da nahrane svoju decu u toku prve godine, što se preporučuje za decu posle rođenja. Neophodna je veća ravnopravnost polova, odnosno kroz očinska odsustva.

5.5.14 Nedostatak vrtića i javnih predškolskih ustanova

Povećanje zaposlenosti žena je ometano zbog manjka vrtića i javnih predškolskih ustanova Kosova. Ono malo državnih vrtića što postoji imaju ograničeni prostor i stoga žene, civilni službenici, imaju pod prioritet da registruju svoje dete. Privatna obdaništa su dosta skupa za većinu kosovara i jedna žena sa prosečnom platom Kosova, ne može sebi da priušti i „plati“ brigu o deci. Obdaništa su odlučujuća za stvaranje jedne „sredine mogućnosti“ za ekonomsko osnaživanje žena, kao i omogućavati ženama da pohađaju visoko obrazovanje (kvalitetan dokaz predlaže da žene napuštaju fakultete nakon druge godine, zbog udaje i porodičnih obaveza, i na taj način ometajući radne mogućnosti u budućnosti).

„Javna obdaništa od vlade su najbliži način ka ravnopravnosti polova.“

- ispitanik

5.5.15 Jednako učešće u donošenju odluka

Jednako učešće u odlučivanju, prema ZRP je određeno da bude 40% za oba pola, i nije sprovedeno. Izborni zakon, koji trenutno poziva na 30% predstavljanja žena i muškaraca (umesto 40% predstavljanja) u skupštini opštine i u parlamentu, nije harmonizovan sa ZRP. Pored toga, bilo je napora za ukidanje ove kvote i/ili osnivanje sistema zatvorenih izbornih lista umesto trenutnog sistema sa otvorenim listama, navodno od „lidera stranaka koji žele da konsoliduju svoje položaje kao jedini kandidati na listi“. Grupa parlamentarnih žena zajedno sa ženama iz civilnog društva su zastupale za otvorene liste, gde se mogu izabrati brojne kandidatkinje, povećavajući šanse ženama da budu izabrane.

„Upitali smo poslanice, 'Koji je položaj žene u vašoj stranci?', one su nam odgovorile, 'položaj žene je vrlo dobar. Predsednik nam dozvoljava da govorimo.' Nakon toga smo mi upitali: 'Koliko žena vodi neki ogranak vaše partije?' '0' 'Koliko žena su podpredsednice?' '0'... Nakon toga smo rekli 'Draga, vaš položaj u vašoj stranci nije baš vrlo dobar.'“

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene na svim nivoima, pogotovo u donošenju odluka.¹⁴ Isto važi i za skupštinu, ministarstva, izvršnu vlast, sudsku vlast, izabrane i imenovane funkcionere iz opštine i unutar političkih stranaka. Žene se suočavaju sa diskriminacijom u zapošljavanju i razrešenju unutar javne uprave.¹⁵ Ipak, postoje neki pozitivni primeri. Na primer, Ministarstvo za lokalnu samoupravu izveštava da su polovina zaposlenih žene i čine 30% (iako ne 40%) odlučujućih položaja u okviru Ministarstva.

5.5.16 Nedovoljna rodna obuhvaćenost u procesu reformisanja u sektoru bezbednosti

Proces Reforme Sektora bezbednosti na Kosovu je jedva uzeo u obzir rodna pitanja. Savet Bezbednosti Kosova neće uzeti u obzir relevantna pitanja bezbednosti žena, kao što su trgovina ljudima, nasilje u porodici, ili bezbednost na putu. Žene su nedovoljno zastupljene u ovoj oblasti. Ispitanici su takođe rekli da je sektor bezbednosti rezistovao obukama o obuhvatanju rodniha pitanja jer „ih ne vide kao relevantna“ za njihov rad; ovo je tačno kako u kosovskim institucijama tako i u međunarodnim koje posluju na Kosovu. Trenutna izrada strategije za sprovođenje Rezolucije 1325 potencijalno može da se bavi ovim pitanjima. Postoje pozitivni primeri rodnog integrisanja u strukturu bezbednosti kao što je Policija Kosova i Kosovske bezbednosne snage.

¹⁴ Vidi izveštaj iz Parlamentarne Komisije za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestalih lica i peticije, „Praćenje i sprovođenje Zakona br. 2004/2 o ravnopravnosti polova na Kosovu“, 2012.

¹⁵ U poređenju sa muškarcima, samo nekoliko žena je dostavilo kalbe (KCRS, *Istraživanja: Studij o uticaju smanjenja radnih mesta za civilne službenike žene*. Priština: KCRS, 2004).

5.5.17 Skroman napredak ka rešavanju rodno zasnovanog nasilja; izazovi ostaju

U pravcu sprovođenja KPRP verovatno je učinjen relativni napredak u odnosu na tretiranje rodno zasnovanog nasilja (RZN). Na primer, Kosovo ima novi zakon o zaštiti od nasilja u porodici koji je zamenjen Pravilnikom UNMIK-a. Kao što je predviđeno u KPRP, odobren je novi plan i program akcije za zaštitu od nasilja u porodici. Oba su informisana od multi-sektoralnih podataka iz istraživanja politika. Ipak, ostaju brojna pitanja, koja su dobro dokumentovana. „Jedna velika smetnja za nasilje u porodici jeste (nedostatak pravovremenog) naređenja“, kao što je naveo jedan ispitanik/ca. „Ne može da se uradi tokom vikenda i onda da se počine brojni zločini.“¹⁶ Kosovo takođe još uvek nema odgovarajuće sisteme reintegriranja i rehabilitacije (između ostalog).¹⁷ Procenjuje se da 80% osoba koje pate od nasilja (uglavnom žene), nakon utočišta se vraćaju na iste životne okolnosti, gde doživljavaju zlostavljanja. Utočišta nude samo privremenu pomoć dok dugoročne opcije nakon utočišta još uvek nisu na raspolaganju.

5.5.18 Nedovoljno znanja o rodnom integriranju

Nedovoljno znanje je drugo pitanje koje se prožima i utiče na sprovođenje ZRP i KPRP. Institucije još uvek nemaju razumevanje pojmova vezanih za rod, rodno budžetiranje, „ravnopravnost polova“. „Rodna pitanja“ često se smatraju „ženskim problemima“, umesto da se prepoznaju kao društveni odnosi koji podržavaju nejednakost. Kao što je pomenuto, mehanizmima za ravnopravnost polova nedostaje osnovni kapacitet za unapređenje ravnopravnosti polova na njihovim odgovarajućim nivoima delovanja.

„Muškarcima ne prate seminare o rodnom pitanjima u raznim ministarstvima. Poruke [o važnosti istog] su neophodne sa vrha.“

U vezi sa tim, **kultura i tradicija** često se pominju kao smetnja za ravnopravnost polova i posebno ženskih prava. Specifični primeri obuhvataju gorepomenutu činjenicu da se žene ne bore da zatraže svoja imovinska prava; i nastavak nedovoljnog shvatanja da „nasilje u porodici nije privatno pitanje, to je javno pitanje/problem“. Brojne inicijative podizanja svesti su pokrenute od raznih aktera tražeći da tretiraju kulturne smetnje (vidi Aneks 4). To obuhvata nove napore iz UNFPA, osnivajući se na najbolje međunarodne prakse, za obučavanje verskih vođa da prepoznaju rodno zasnovano nasilje i da upute žrtve u odgovarajuće institucije gde je pomoć na raspolaganju.

„Nekoliko Ministarstva ne mogu baš lako da tretiraju ovo pitanje, kao što je Ministarstvo Poljoprivrede.“

5.5.19 Nedovoljne mogućnosti za visoko obrazovanje o unapređenju ravnopravnosti polova

Loše mogućnosti visokog obrazovanja u odnosu na ravnopravnost polova kao i neadekvatna podrška za ravnopravnost polova u okviru Univerziteta u Prištini, ometaju napore za sprovođenje ZRP i KPRP. Najpre, ZRP se ne sprovodi u Univerzitetu u Prištini, kao najveći državni univerzitet u zemlji. Dok jedna kancelarija za ravnopravnost polova treba da postoji u okviru Rektorata, ovo se čini da ne funkcioniše ili da prima dovoljno podrške. U okviru Univerziteta, diskriminacija na rodnoj osnovi čini se da postoji na svim nivoima. Politika protiv seksualnog uznemiravanja se ne primenjuje na Univerzitetu u Prištini iako postoje mnogi izveštaji o uznemiravanju protiv osoblja, nastavnika i studenata. Međutim, postoji mnogo studenata i univerzitetskih radnika koji su roditelji, ali Univerzitetu nedostaje jedna kuhinja ili prostor (za dojenje) ili obdanište za brigu o deci, koje bi ženama omogućilo jednako učešće.

¹⁶ Ovo pitanje je dobar dokumentarni film o brojnim odnosima OEBS-a i MŽK-a.

¹⁷ Za više informacija, vidi izveštaje urađene od MŽK koji se odnose na zakonske obaveze o zaštiti od nasilja u porodici, njegovom sprovođenju kao i budžetska sakupljanja (npr., *Bezbednost počinje kod kuće*, i „Više od reči na papiru“).

Univerzitet takođe može da obavi dobar rad i da edukuje civilne službenike u budućnosti. Nekoliko obuka o rodnim pitanjima postoje unutar antropologije, sociologije, društvenog rada, i pedagogije. Ipak, rodna pitanja mogu da se integrišu na svim fakultetima, posebno na Pravnom Fakultetu. Ispitanici veruju da ne postoji dovoljna saradnja između stvaraoca politika, aktivista i akademika, posebno u vezi sa istraživanjem za unapređenje politika.

5.5.20 Slabo koordinisanje između različitih branioca za ravnopravnost polova

Slabo koordinisanje između različitih branioca za ravnopravnost polova je potencijalno oštetilo napredak za ravnopravnosti polova, stvarajući neefikasnost u korišćenju resursa. Nedostaje koordinisanje između institucija. Postoje izveštaji da mnogi donatori pružaju istu podršku za iste aktere, ponekad samo nekoliko dana između jedna druge (npr. podizanje svesti, obuka o nasilju u porodici, obuka o ROB). Dosta donatora nemaju informacije o tome šta rade drugi donatori.

Jedan napor za promovisanje koordinisanja bio je Grupa za Rodnu Sigurnost, koordinisana od strane UNWomen. Jedan ispitanik/ca je rekao da je ranije ova grupa imala naziv Koordinaciona Grupa za Bezbednost i Rodna pitanja, ali njeni članovi nisu često koordinisali, tako da su žene aktivistkinje NVO-a insistirale da se reč „koordinisanje“ ukloni iz naziva grupe. Grupa ima bliski fokus: fokus sigurnosti. UNICEF koordiniše jednu podgrupu unutar ove grupe o nasilju u porodici, dok MŽK koordiniše grupu koja tretira pitanja silovanja tokom rata. Koordinisanje u drugim sektorima je takođe važno i idealno bi bilo kada bi ARP preuzela ulogu vođe u koordinisanju svih odgovarajućih pomoći donatora.¹⁸ Na primer, u pravcu efikasnog korišćenja ograničenih izvora, ad hoc obuka koje vode donatori o ravnopravnosti polova (npr. ROB, RZN), treba da se zameni sa kursovima i institucionalizovanim obukama koje nude institucije gde god je moguće.

5.5.21 Zaključci: Izazovi u sprovođenju ZRP i KPRP

Što se tiče konkretnih sektora, ispitanici su se složili da ZRP i KPRP nisu dovoljno sprovedeni. Glavni izazovi za sprovođenje ZRP i KPRP obuhvataju: nedostatke u ZRP: nedovoljne podzakonske akte za ZRP; nedovoljan pregled zakona i politika u skladu sa ZRP; nedostaci u KPRP, slabo sprovođenje ZRP i KPRP, nedovoljan budžet i nejasne budžetske odgovornosti; izazovi ljudskih izvora u okviru ARP; neuspelost da se stvore kancelarije za ravnopravnost polova u opštinama; slaba vladavina zakona i slab pristup pravdi na Kosovu; slaba primena odredbi KPRP u vezi sa zdravljem; nedovoljan pristup imovinskim pravima i nasleđstvu; slabo sprovođenje odredbi u vezi sa EOŽ; nedovoljni uslovi za porodijsko odsustvo i očinstvo; nedostatak javnih vrtića i predškolskih ustanova; jednako učešće u odlučujućim procesima; nedovoljno rodno obuhvatanje u procesu reformisanja u sektoru bezbednosti; izazovi za rešavanje RZN; nedovoljno znanje o rodnom obuhvatanju; nedovoljne mogućnosti za visoko obrazovanje o ravnopravnosti polova i loša koordinacija.

6. PREPORUKE ZA PODRŠKU U BUDUĆNOSTI

6.1 Opšte preporuke Sidi

Da se podrže istovremeno i vladin sektor i sektor civilnog društva.

---

¹⁸ Vlora Çitaku, Ministarka za Evropske Integracije je organizovala sastanak sa svim čelnicima ambasada, kako bi diskutovala o koordinisanju. Međutim, fokusirano je na RZN. Koordinisanje će biti održivije kada se postavi unutar ARP.

Godine 2013: Pokretanje dugoročne unutrašnje podrške za ARP. Švedska, kao jedan od najznačajnijih donatora kada je u pitanju unapređenje rodne jednakosti, treba da preuzme vodeću ulogu u obezbeđivanju dugoročne institucionalne podrške za rodne mehanizme u Republici Kosovu. Ovo uključuje podršku za ARP da koordiniše aktivnosti svih donatora i ostalih zainteresovanih strana da promovišu ravnopravnost polova. Iskustva i pouke mogu se izvući iz mehanizama za rodno obuhvatanje u Bosni i Hercegovini i Srbiji, gde je bila angažovana Sida. Došlo je vreme za takvu podršku pošto će izmenjen zakon brzo proći i treba da se pripremi novi KPRP kako bi počelo sa sprovođenjem 2014.godine. dakle, institucionalno koordinisanje i razvoj, treba da počnu u 2013.

Dugoročni mentori kako od lokalnog osoblja i/ili međunarodnog zajedno sa posebnim obukama i sa podizanjem kapaciteta kako od lokalnih tako i međunarodnih stručnjaka mogu da budu najbolja sredstva za podizanje kapaciteta za ARP. ARP nije zainteresovana za studijska putovanja ili obuke, pošto su imali dosta do sada, ali imaju potrebu za dugoročnu profesionalnu podršku. Sida može da pošalje jednog stručnjaka koji će pružiti mentorisanje ARP-u i ključnim akterima za rodna pitanja. Ovo može da obuhvati početne obuke u radu prateći održiva monitorisanja na svim nivoima za period od dve do tri godine. Stručnjak ne treba da obavlja zadatke za ove institucije, nego da ih mentorise, savetuje i pomogne im da obave svoje obaveze samostalno. Stručnjak će se smestiti na Kosovo (zbog efikasnosti troškova) i savladaće znanje o političkoj situaciji i pitanjima sa kojima se suočavaju ove institucije. Preduslovi za ovo treba da obuhvate i angažovanje vlade da ne izmeni ključno identifikovano osoblje koji će pridobiti od mentorisanja za odgovarajući period godina i da njihovi ugovorni sporazumi ostanu sa određenom institucijom za taj period. Konkretnije, ARP ima potrebu da podrži sledeće oblasti:

- Pružanje podataka tokom procena izmene ZRP i razmatranja zakona i podzakonskih akata osiguravajući se da su u skladu sa ZRP
- Koordinisanje donatora i drugih zainteresovanih strana
- Uzimanje vodeće uloge u procesu učešća sastavljanja novog KPRP za 2014-2020, obuhvatajući pregledane aktivnosti, ciljeve i pokazatelje (obuhvatajući savetovanja sa Agencijom za Statistike Kosova). Što se tiče budžeta, osiguravanje adekvatnih obećanja je urađeno od odgovornih aktera. Ako vlada može da demonstrira da će obezbediti fondove KPRP, postoji jako puno mogućnosti da obezbede zajedničku podršku, ali inicijativa treba da dođe iz vlade
- Početak razvoja jednog sistema monitorisanja i međusektorskog izveštavanje i na svim nivoima, obuhvatajući ASK

Sida može da nastavi sa sledećim delatnostima:

1. Da kontaktira ARP da bi odredila njihove potrebe i predloge za nastavak, osiguravajući imovinu
2. Da razmotri druge dostupne donatore na Kosovu zainteresovane za napore podrške ka ravnopravnosti polova
3. Da podrži ARP u organizovanju sastanaka sa donatorima i zainteresovanim stranama, koordinisanih uz pomoć Sida-e
4. Da zapiše, zajedno sa ARP, radne obaveze za lokalnog/međunarodnog savetnika i za podizanje kapaciteta. Da drži proces tenderisanja preko Sida-e. Da se posavetuje sa Sida-om u Srbiji i BiH oko njihovog iskustva
5. Da olakša vezu između ASK i ARP.

Godine 2014 i dalje, Sida može da nastavi sa podrškom ARP-u i drugim mehanizmima za ravnopravnost polova:

- Podrška ARP da se nastavi sa koordinisanjem donatora i drugih aktera koji rade u pravcu ravnopravnosti polova
- Obuka i podizanje kapaciteta svih mehanizama za ravnopravnost polova na Kosovu, obuhvatajući i različite forme u vezi sa EOŽ (npr. neplaćeni rad brige i pažnje)

- Poboljšanje unutrašnje komunikacije unutar i van rodnih mehanizama na različitim nivoima (ARP, OSRP, SRP)
- Javno promovisanje rada ARP i preduzimanje vidljivih akcija
- Stvaranje projekata, posebno za IPA
- Osnivanje i dalja obuka o mehanizmima za ravnopravnost polova međusektorskog sistema monitorisanja i izveštavanja, obuhvatajući ASK
- Kroz ovu i druge podrške vlade Kosova, Sida može da ohrabri institucije koje ona podržava da unaprede ravnopravnost polova, kao i da održe odgovornost za istu

Godine 2013, Sida može da nastavi da podrži civilno društvo za svoje značajne napore monitorisanja i nezavisnog zastupanja za sprovođenje ZRP i KPRP. Sida ima jedinstven pristup podršci civilnog društva za promovisanje ravnopravnosti polova i za doprinos u jačanju ženskog pokreta. Sida treba da razmotri nastavak njene podrške civilnom društvu u ovom pravcu. Možda Sida može da suži svoju delatnost i da se orijentiše na podizanje svesti, monitorisanje i/ili zastupanje za ravnopravnost polova, posebno ženskih prava. Podrška može da ima za cilj da podigne kapacitete za monitorisanje i održivo i nezavisno zastupanje za ravnopravnost polova. Pošto žene na Kosovu nisu homogene, podrška treba da ohrabri obuhvatanje različitih žena sa raznim sposobnostima, geografskim zonama, socio-ekonomskim statusima, etničkim grupama i seksualnim orijentisanjem. Sida može da prioritizuje sledeće vrste podrške za civilno društvo:

- Različite napore u vezi sa EOŽ, u urbanim i ruralnim oblastima,
- Inicijative zapošljavanja (npr. podrška u naporima postojećih kompanija za obuhvatanje ženske radne snage),
- Monitorisanje i podizanje kapaciteta za rodno budžetiranje u ruralnim i urbanim oblastima,
- Inicijativa za poboljšanje obrazovanja žena kao i pristup prosveti,
- Podrška za zdravlje i dobrobit žena,
- Podrška prostorijama za brigu o deci,
- Zastupanje za stimulisanje muškaraca i/ili nezavisnog obrazovanja muškaraca o jednakim rodnim ulogama unutar kuće,
- Poznavanje ženskih prava u nasleđstvu i imovini,
- Unapređenje predstavljanja žena i aktivno učešće u politici i odlučivanju,
- Stalno nezavisno monitorisanje u vezi sa nastavkom zastupanja u strateškim zonama koje unapređuju sprovođenje ZRP i KPRP,
- Strateško zastupanje za unapređenje sprovođenja ZRP i KPRP na opštinskim ili nacionalnim nivoima.

Sida može da preuzme sledeće korake ka stalnoj podršci civilnom društvu:

1. Diskutujte se ostalim donatorima, predstavnicima civilnog društva i ARP oko razvoja Fonda Civilnog Društva za Ravnopravnost polova u okviru KPRP, sa vremenskim trajanjem isto kao KPRP, gde donatori mogu da angažuju izvore za sprovođenje KPRP i ZRP.

6.2 Lista drugih mogućih oblasti podrške

1. Podrška vladi (podržana od civilnog društva) jednim pilot projektom o prostorijama vrtića za brigu o deci

Žene na Kosovu ne treba da biraju između porodice i posla. U principu, muškarci koji imaju karijeru teže da imaju sisteme podrške kod kuće. Dok neke žene imaju razumljive i odgovorne muževe i/ili roditelje, većina njih nemaju takve sisteme podrške. Ovo nije u redu. Štaviše, druge vrste porodica gde je žena glava porodice ne mogu da razviju karijeru ako joj javna briga o deci podržana od strane države nije na raspolaganju. Evropska Komisija poziva na ekonomsku efikasnost, koji zahteva da i žena i muškarac rade. Ovo zahteva da osiguraju prostoriju o brizi o deci. EU takođe identifikuje niz *reformskih mera* sastavljene da pomognu ženama i muškarcima da bi koordinisali svoj privatni i profesionalni život putem obdaništa, predškolskih ustanova, fleksibilnih radnih sporazuma i očinski

odbmor produžen za muškarce. Nekoliko direktiva imaju za cilj da ojačaju prava žena porodilja u vezi sa zapošljenjem.

Sida je takođe odlučila da se fokusira na neplaćeni rad zaštite, kao jedan od sedam važnih elemenata u njihovoj strategiji za Ekonomsko Osnajivanje Žena (EOŽ).¹⁹ Sida je podržala strategiju 3R koju je razvio profesor Diane Elson, obuhvatajući 1) Prepoznavanje: privlači pažnju za ulogu brige u društvu i podrazumeva izradu značajnih doprinosa starateljima. Prepoznavanje podrazumeva sakupljanje količinske i kvalitetne informacije u vezi sa radnom delatnošću koja nije plaćena i raspodeli tereta između pojedinaca, zajednice i drugih institucija. 2) Smanjenje: smanjenje neplaćenog rada brige i zaštite oslobađa vreme devojka i ženama da se angažuju u formalne poslove i /ili društvene i političke aktivnosti. U tu svrhu je važno da se prate promene za korišćenje vremena i da se osigura da oslobađanje vremena nije potrošeno od drugih vrsta neplaćenog posla ili neplaćene zaštite. 3) Preraspodela: važno je da se stvori okvir za preraspodelu vremena, odgovornosti i izvora. Cilj je da se obezbedi da su teret brižnih usluga i radnih neplaćenih obaveza podeljeni na jednake delove između muškaraca i žena, vlade, privatnog sektora, zajednica i članova porodice.

Dobra polazna tačka može biti i to da se osiguraju prostorije za brigu o deci u Univerzitetu u Prištini, gde žene napuštaju univerzitet zbog nedostatka alternative brige o deci. Druga mogućnost bi mogla biti podrška za stvaranje javnih obdaništa sponzorisanih od države u tri dela Prištine kao jedan pilot projekat. Prostorije se takođe mogu koristiti za početne obuke ravnopravnosti polova između devojčica i dečaka. Studije bi mogle ispitati efekte tih mera. Ovde će Sida želeći da pregleda naučene lekcije iz dečjih ustanova preduzetnika podržanih od USAID, tako da ove lekcije zahtevaju koordinisanje.

2. Poboljšanje koordinisanja između svih zainteresovanih strana.

ARP treba da uzme vodeću ulogu u održavanju najmanje tromesečnih koordinativnih sastanaka za podelu informacija sa učesnicima svih aktera koji rade za ravnopravnost polova (npr. donatora, agencija OUN, NVO, OEBS, službenika, itd.). ARP treba da koordiniše međunarodne fondove u pravcu pada dvostrukog rada. Jedna baza podataka za koordinisanje može da se stvori u tu svrhu, stvarajući preko baze podataka već osnovane od strane Sida-e. Kroz stalnu podršku ARP-ja, ohrabriti poboljšano koordinisanje na različitim nivoima:

- U središtu donatora i zainteresovanih strana
- Među ARP, OSRP, i među SRP
- Među ARP, Grupa Parlamentarnih Žena i Komitet za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestalih lica i peticija
- Među ARP, NVO, aktivistima i akademikima
- Među ARP i KDU, posebno u vezi sa monitorisanjem, izveštavanjem, planiranjem i budžetiranjem na svim nivoima
- Među ARP i Institucije Ombudsmana
- Među SRP i Jedinice za ljudska prava u Ministarstvu

3. Podrška poboljšanom sistemu monitorisanja i procene, podizanja kapaciteta institucija

Sida može da razmotri finansiranje sveobuhvatnog pregleda ZRP i/ili KPRP za informisanje njihovog redizajniranja u budućnosti. Teoretski to će se voditi od odgovornih institucija, ali će uključiti lokalne i međunarodne stručnjake da bi se obezbedila obuka i stalno mentorisanje kod odgovornih organa. Na primer, ARP, OSRP, SRP i Skupštinski odbor mogu da se obuče i da se podrže kroz intenzivno savetovanje u stvaranju sistema i metodologije, kao i monitorisanje i procena ZRP i KPRP. Ovo će izvući osnovnu informaciju za informisanje novog KPRP-a za uvođenje održivih sistema monitorisanja, kao i za podizanje kapaciteta službenika za monitorisanje i procenu u budućnosti. Ovo

¹⁹ Sida, "Brzi priručnik za šta i kako: Neplaćeni rad brige", nov/dec 2012.

treba da se obavi u bliskoj saradnji sa drugim akterima, obuhvatajući i Ženske NVO. Iskustva i lekcije mogu da se izvuku iz mehanizama rodno integrisanja iz BiH i Srbije, podržane od Sida-e.

ARP može da se podrži u **stvaranju baze podataka online sa svim politikama kao i rodnim analizama** urađenim za informisanje politika u pravcu javnog informisanja, transparentnosti, odgovornosti, i podsticanja većeg građanskog učešća na postavljanje zakona.

ARP takođe može da se podrži za uvođenje **baze podataka za monitorisanje i među-vladinu procenu**, zajedničke za sva ministarstva, što zajedno donosi odgovarajuće statistike i podatke za monitorisanje i procenu napretka u ZRP i KPRP. ASK treba da igra glavnu ulogu u sakupljanju podataka za sve rodne pokazatelje da bi se informisalo monitorisanje. Procesi mogu da se osnuju za redovno ažuriranje baze podataka na osnovu izveštaja OSRP i godišnje izveštaje. Ovo može javno da se stavi na raspolaganje. ARP ima potrebu za najboljim procedurama monitorisanja rada OSRP-a.

4. Povećanje znanja i svesti o ravnopravnosti polova. Jedan broj napora NVO i/ili institucija može da se podrži u sledećem pravcu:

- Da se obuče službenici (ne samo OSRP) o tome kako se sprovodi zakon unutar oblasti uticaja. Povećati znanja službenicima o obavezama različitih državnih agenata.
- Obavestiti građane o svojim pravima koji izazivaju tradicije koje ometaju sprovođenje zakona.
- Podržati više programa fokusirajući se na **rodne uloge i na muškarce**. Na primer, programi i afirmativne delatnosti mogu da podstaknu veće učešće muškaraca u porodici, školi, i drugim tradicionalnim položajima koje drže žene. Očinska škola, iz Švedskog koncepta, je postala dosta popularna u Ukrajini, Gruziji i Litvaniji kako bi promenila rodne stereotipe koji ometaju muškarce od socijalnog očinstva, imajući bolje privatne i profesionalne kontakte sa ženama.
- Uvesti plan program u obdaništima i obrazovanje o rodnim ulogama.
- Podržati klube debate u školama, i ohrabriti mlade rukovodioce žene i muškarce kao i da podstaknu raspravu o pitanjima u vezi sa ravnopravnošću polova (npr. obuhvatiti muškarce u raspravi o ženskim pravima).

5. Podrška za pregled ZRP i KPRP i odgovarajućih podzakonskih akata

- U novom KPRP, osigurati se da je samo nekoliko odredbi ZRP-a pod metom, u pravcu stvarne izmene; stvoriti jasniji pokazatelj svojih dostignuća; osigurati da je budžet ocenjen kako treba za svaku aktivnost; identifikovati odgovornu instituciju i alocirati budžet na osnovu odgovarajuće institucije.
- U novom zakonu, specificovati **postupke za navode kršenja prava** i identifikovati na jasan način odgovarajuće institucije. ZRP treba da specificuje svaku vrstu slučaja (npr. ekonomski, zdravstveni, odlučujući) kao i postupke o tome gde građani mogu da ih dostave.
- Da se jasno razjasni monitorisanje i osnaživanje ARP.
- Registrovati, pregledati i konsolidovati sve podzakonske akte; da bude javno dostupan. Razmotriti sve podzakonske akte iz jedne rodne perspektive, idealno predvođene od ARP. Odgovarajuća osoba za ovaj rad može da pruži podizanje kapaciteta za ovo (vidi u nastavku).
- Jasno identifikovati budžet i ministarstva koja treba da angažuju izvore za sprovođenje ZRP i KPRP. Svako odgovarajuće ministarstvo treba da nosi sa sobom odluku za angažovanje izvora.
- Harmonizovati ZRP sa svim zakonodavstvom, obuhvatajući i izborni zakon koji trenutno određuje 30% predstavljanja žena i muškaraca (umesto 40% predstavljanja) u skupštini opštine i u parlamentu.
- Možda rodna pitanja mogu da bolje da se integrišu iz unutra, **Izveštaj o napretku EK**, za Kosovo (sada studij ispunjenosti). Do sada, rodna jednakost nije imala dovoljno značaja u proučavanju komplementarnosti za Kosovo. U suprotnom, ona će vršiti pritisak na institucije Kosova da se ostvari napredak ka ravnopravnosti polova.

6. Osigurati dalju podršku za ARP, OSRP i SRP da podignu svoje kapacitete.

Pored ARP, decentralizacija je opštinama dala dodatne nadležnosti, i većina usluga se sada nude ili će se ubrzo ponuditi na opštinskom nivou. Opštinski autoriteti stoga traže znanja i sposobnosti za rodno integrisanje u okviru svog rada na opštinskom nivou. Jedan mentor albanskog jezika i možda srpskog jezika može da olakša mentorisanje OSRP koji treba da budu ključna tačka upućivanja za ove

službenike u ARP (u pravcu podizanja kapaciteta osoblja ARP za mentorisanje ovih službenika u budućnosti).

Neophodna je dodatna podrška za svaku **grupu ARP-a**: istraživanje politika, planiranje i razvoj, umrežavanje i koordinisanje, kao i monitorisanje i procena. Radne grupe u vezi sa posebnim sektorima isto takom mogu da se podrže, koordinisane od strane ARP-a sa svim zainteresovanim stranama (npr. zdravstvo, ekonomsko osnaživanje, RZN, učešće u politici). ARP može da izgradi mrežu podržioaca u svim oblastima.

Jedna osoba može da se odredi na period od 1-2 godine za praćenje i izgradnju kapaciteta pravnih stručnjaka unutar ARP-a kao i unutar SRP na specifičan način u vezi sa **razmatranjem svih zakona, programa i sekundarnog zakonodavstva** iz rodne perspektive. Dok će OEBS nuditi podršku u 2013, kao spoljni pregled neće podržati razvoj institucionalnih kapaciteta za monitorisanje u budućnosti. SRP isto tako traže stručnost u integrisanju ravnopravnosti polova, budžet za aktivnosti, ROB, pomoć u konkretnom sprovođenju ZRP, kao i sposobnosti u upravljanju.

7. Ulažite u obrazovanje i u razvoj ljudskih kapaciteta

- Podržati klubove debata i obuke upravljanja za žene.
- Osigurati knjige za Univerzitet u Prištini, pristup međunarodnim časopisima, podržati razvoj kurikula, i finansiranja za akademska istraživanja koja se vežu za to i informišu politike (npr. uticaj ekonomske tranzicije u ekonomskom položaju žena).
- Ojačati službenika za ravnopravnost polova u Univerzitetu u Prištini.
- Stvoriti programe profesionalne obuke koji imaju za cilj i žene.
- Stvoriti rad u praksi kako bi osigurali mlade sa iskustvom u pravcu jačanja biografije i njihovog zapošljavanja.
- Podržati **visoko obrazovanje** u odgovarajućim oblastima u pravcu obuke civilnih službenika i budućih zastupnika za rodna pitanja.
- Uzeti u obzir rodno integrisanje sa fokusom na postojeći plan program, posebno na Pravnom Fakultetu i Evropsko Integrisanje.

8. Ohrabrivanje postupaka transparentnog i rodnog regrutovanja u javnom sektoru.

Vlada bi trebalo da razvije transparentne i rodne procedure zapošljavanja u kome je regrutovano osoblje osnovano na zasluži. Takođe treba da se radi sa rukovodstvom kako bi se privuklo i zadržalo talentovano osoblje, gde se žene i muškarci smatraju na osnovu svojih nadležnosti, a ne na osnovu pola ili njihovih kontakata. Sve nadležnosti su neophodne za kršenje nedostataka radne snage koja se očekuje u godini 2040. Bez povećanja stope zaposlenosti žena, deficit u Evropi biće 24 miliona ljudi, uz povećanje stope zaposlenosti žena na nivou muškaraca, očekuje se smanjenje radne snage na 3 miliona ljudi, na osnovu konsultantske firme McKinsey. Imajući transparentne procedure zapošljavanja i rodno svesne, na taj način se eliminišu mogućnosti za nepotizam i favorizovanje. Kao deo **reformisanja javne uprave**, osigurati da: rodne analize informišu proces; žene i muškarci imaju jednake mogućnosti za položaje sa smanjenjem položaja; razjasniti opise radnih mesta i gde god je moguće odnositi se na odgovornosti polova; postaviti minimalna iskustva i nadležnosti i da se prate službenici za ravnopravnost polova na svim nivoima; pratiti načela jednake isplate za jednaki rad na svim nivoima kao što je definisano u ZRP; i povećati ravnopravnost polova na svim nivoima. UNDP je obavila nekoliko radova u ovom pravcu, rezultati koji treba da se prate i ispune.

9. Podrška mera ekonomskog osnaživanja žena.

Ovo uglavnom obuhvata unapređenje mogućnosti zapošljavanja; garancija za imovinska prava i nasledstvo žena; pravo žena na porodiljsko odsustvo, pristup mikro fondovima, posebno za žene preduzetnice; podrška ženama farmerima (one često rade bez plate ili bez osiguranja); podrška jednakih mogućnosti na radnim mestima; mogućnosti za unapređenje karijere; i olakšice za brigu o deci. Mladi preduzetnici treba da se podrže. **Podizanje kapaciteta žena rukovodioca**, pogotovo na opštinskom nivou odozdo na gore i unutar političkih stranaka u pravcu buduće karijere kao rukovodioci. Počnite sa mladim političarima i političarima na opštinskom nivou.

10. Ulažite u zdravlje žena i na ispitivanje lečenja raka.

Postoji pozitivan razvoj gde je MZ identifikovao lečenje raka kao prioritet, posebno raka dojke i raka materice. Ovo može da se proširi i da se uzme u obzir ispitivanje i lečenje za muškarce (npr. rak debelog creva), u pravcu ravnopravnosti polova. Kosovo još uvek ima potrebu za: lečenje hemoterapijom; psihološku podršku za osobe koje boluju od raka; proteze, perike, regulisana distribucija MZ; kampanje za muškarce o lečenju raka.

Aneks 1. Uputstvo za intervju

Ispitanik/ca:

Naziv:

Telefon:

Datum:

Institucija/Organizacija:

E-pošta:

Za sve ciljne grupe:

- Da li ima potrebe zakonodavstvo „de jure“ da ima mere sprovođenja „de facto“? Ako da, šta ste identifikovali u tom pogledu?
- Koji nedostaci postoje u Kosovskom Programu za Ravnopravnost Polova?
- Koji su najveći izazovi u sprovođenju zakona za ravnopravnost polova i KPRP do sada?
- Koja vrsta podrške je neophodna za dalje sprovođenje Zakona i programa? (Kome je potrebno i za šta)
- Kojim oblastima programa nedostaje napredak i treba da ima koristi od podrške stručnjaka?

Ciljna grupa: Vladine institucije

- Kako planira Vlada Kosova da tretira postojeće nejednakosti?
- Koji nedostaci postoje u Zakonu za ravnopravnost polova?
- Kako monitorišu Kosovske institucije sprovođenje Zakona za Ravnopravnost polova i KPRP?
- Kako izveštavaju Kosovske institucije o sprovođenju Zakona i KPRP?

Ciljna grupa: Donatorske agencije

- Kakva saradnja sada postoji između zakonodavstva Kosova i pravnog okvira EU/EK o ravnopravnosti polova? Koje praznine su ostale na osnovu vašeg gledišta?
- Kakvu ulogu podrške ima vaša agencija u pravcu sprovođenja Zakona i programa?
- Koje oblasti programa podržavate? Šta imate u nameri da podržite sledećih godina?
- Kao agencija, kako monitorišete sprovođenje?

Ciljna grupa: Civilno društvo

- Kakvu ulogu je igralo civilno društvo u vezi sa sprovođenjem zakona i programa?
- Kako civilno društvo monitoriše sprovođenje zakona i programa?
- Kakvu ulogu može da igra civilno društvo u sprovođenju zakona i programa u budućnosti?

Aneks 2. Lista učesnika / Raspored intervjuja

Datum	Vreme	Ispitanici	Položaj	Institucija
Uto., 20 nov	10:00	Početni sastanak sa Sida		
	15:00	Besim M. Kajtazi	Direktor	Pravna Kancelarija u Uredu Premijera
	16:00	Ariana Qosaj-Mustafa	Pravni savetnik	Predsedništvo Kosova (raniej)
Sre., 21 nov	09:30	Luljeta Gjonbalaj	Kancelarija za demokratizaciju i upravljanje	USAID
	11:00	Habit Hajredini	Koordinator i direktor za ljudska prava	Kancelarija za Dobro Upravljanje, ljudska prava, jednake mogućnosti i rodna pitanja
	13:00	Petra Auer & Xhylijeta Devolli	Šefica sektora za ravnopravnost, nediskriminaciju, i anti-trafiking; Rodni savetnik	OEBS
	15:00	Visare Nimani-Mujku	Pomoćna predstavica	UNFPA
	16:00	Flora Macula	Šefica kancelarije	UN Women
	17:00	Vjollca Krasniqi	Profesor	Univerzitet u Prištini
Čet., 22 nov	09:00	Brikena Sylemani	Rodni savetnik	UNDP
	11:00	Teuta Sahataqia	Predsedavajuća	Grupa parlamentarnih žena
	12:00	Suzana Novoberdali	Predsedavajuća	Skupština Republike Kosova, Komitet za ljudska prava, ravnopravnost polova, nestala lica i peticije
	13:00	Nita Luci & Linda Gusia	Profesor	Univerzitet u Prištini & Američki Univerzitet na Kosovu
	14:00	Sami Kurteshi & Luljeta Domaniku	Narodni Advokat; Pravni savetnik za rodna pitanja	Institut Ombudsmana
	15:00	Aferdita Syla	Menadžer programa	Nacionalni Demokratski Institut (National Democratic Institute)
	16:00	Gaby Hagmuller & Visar Bivolaku	Vođa tima za socijalni razvoj; Službenik za politike/ljudska prava	Kancelarija Evropske Unije na Kosovu / Službenici u kancelariji Specijalnog predstavnika EU
	17:00	Lina Andéer	Predstavica	Kvinna till Kvinna
18:00	Igballe Rogova	Izvršna Direktorka	Mreža Grupa Žena na Kosovu	

Pet., 23 nov	09:00	Fatime Jasiqi Kadrije Myrtaj Ferinaze Isufi Lirije Maksutaj Nazmije Kajtazi	Službenica za ravnopravnost polova; Visoka službenica za ravnopravnost polova i prava dece; Službenica za ravnopravnost polova; Službenica za zaštitu žrtava nasilja u porodici; Službenica za ravnopravnost polova	Ministarstvo Prosvete, Nauke i Tehnologije; Ministarstvo Uprave lokalne vlasti; Ministarstvo za Rad i Socijalna pitanja; Ministarstvo za Rad i Socijalna pitanja; Departament za Socijalna Pitanja; Ministarstvo zdravstva
	10:00	Edona Hajrullahu & Edi Gusia	Izvršna Direktorka; Šef Divizije za izveštavanje i monitorisanje	Agencija za Ravnopravnost Polova
	11:30	Sastanak izveštavanja sa Sida		

Aneks 3. Pregledani dokumenti

- Kriterijumi Pomoćnog Komiteta za Razvoj
Evropska Komisija, „Strategija za promovisanje ravnopravnosti između žena i muškaraca (2010-2015)“
Švedska Vlada, *O jednakim uslovima – Politika za promovisanje jednakog rada, 2010-2015.*
Međunarodni Samit Žena na Kosovu, “Partnerstvo za promenu: Osnaživanje žena: Načela Prištine”
Priština, Kosovo, 4-6.oktobar 2012. Obuhvatajući i ekonomsko osnaživanje žena, bezbednost, pristup pravdi, dodatno učešće u politici i predstavljanje.
Mreža Grupa Žena Kosova. *Po kojoj ceni?* Priština: MGŽK, 2012.
_____. *Više od 'Reči na papiru.'* Priština: MGŽK.
_____. *Bezbednost počinje kod Kuće.* Priština: MGŽK.
Kosovski Centar za Rodne Studije. *Monitorisanje sprovođenja Konvencije za Eliminisanje Svih oblika Diskriminacije nad Ženama (CEDAW) na Kosovu;* Priština: QKSGJ, 2008.
_____. *Shvatanja civilnih službenika u vezi sa seksualnim uznemiravanjem na radnom mestu.* Priština: KCRS, 2010.
_____. *Istraživačke studije: Studij o uticaju ukidanju radnih mesta za civilne službenike.* Priština: KCRS, 2004.
_____. *Ženska imovinska i nasledna prava na Kosovu.* Priština: KCRS, 2011.
McKinsey, *Ženska pitanja,* 2010.
Udruženje pravnika NORMA. *Istraživanje i monitorisanje sprovođenja zakona o ravnopravnosti polova.* Priština: Norma, datum publikacije je nejasan.
Republika Kosovo, Akcioni Plan za Evropsko partnerstvo.
_____. *Program Kosova za Ravnopravnost Polova, 2008-2013,* 27. maj 2010.
_____. *Akcioni plan za ekonomsko osnaživanje žena Kosova,* 2011.
_____. *Zakon o ravnopravnosti polova*
Republika Kosovo, Kancelarija za Dobro Upravljanje, Kancelarija Premijera Republike Kosova. *Shvatanje civilnih službenika nad diskriminacijom u Javnoj Upravi Republike Kosova.* Vol. 2. 2007-2008.
Republika Kosovo, Kancelarija Premijera, Agencija za Ravnopravnost Polova. *Informativni bilten,* Priština: ARP, 2012.
_____. *Rodni profil Kosova,* Priština: ARP, 2008.
_____. *Izveštaj ankete: “Žene u radnim i odlučujućim položajima na Kosovu”,* Priština: ARP, 2011.
Sida, Ravnopravnost polova u praksi: *Priručnik za Sida-u.*
_____. *Kako elaborisati plan dijaloga o ravnopravnosti polova.*
_____. *“Brzi priručnik o čemu i kako: Neplaćeni brižni rad,”* nov/dec 2012.
_____. *Sida u radu: Službenik o doprinosu.*
_____. *Politika Side o promovisanju ravnopravnosti polova.*
_____. *Ekonomsko osnaživanje žena: Delatnost za angažovanje Sida-e.*
UNFPA, *Rane udaje na Kosovu,* Priština: UNFPA, 2012.
USAID, *Analiza/ Rodna strategija.*

Sporazum Barselone

Evropa 2020: Strategija za pametan, održiv i sveobuhvatan porast

Politika EU o RP

Strategija o ravnopravnosti žena i muškaraca

Akcioni plan EU

Pristup Rezoluciji 1325

Odredbe EU o pristupanju u EU, uključujući dijalog napretka o stabilizaciji i Asocijaciji (DNSA), koji obuhvata 8 oblasti: poljoprivreda, pravila zakona o životnoj sredini, ljudska prava i sudstvo (gde se uključuje ravnopravnost polova).

Kriterijumi Kopenhagena

Izveštaj o napretku Kosova

Višegodišnji Dokument Indikativnog planiranja Kosova

Uputstvo *aquis* EU o ravnopravnosti polova
Agenda za akciju Accra

Aneks 4. Sastavljanje programa o ravnopravnosti polova na Kosovu

Ova probna tabela je sačinjena na osnovu intervjua obavljenih od strane evaluatora i još uvek nije završena. Dodatne informacije su dobrodošle, naročito kada nedostaju informacije. Napomena: zarez pokazuje partnerstvo, dok frakcija (/) označava finansiranje kroz druge aktere.

Akteri	Projekat	Period	Mesto
ARP	Dokumentarni film iz MŽORAE o sprečavanju ranih udaja kod mladih devojaka zajednice RAE	2011	Kosovo
ARP/MDA	Istraživanje o predstavljanju žena u štampanim medijima	2012	Kosovo
ARP podržano od LOGOS, USAID/DEMI, GIZ, Sida	Konferencija o „Rodnom budžetiranju: Opšte prakse i izazovi”	2012	Priština
Care	Muškarci i muškost: Rad sa mladima		
EK ²⁰ /KMOP	Podrška za jačanje institucija za borbu protiv trgovine ljudima i nasilju u porodici	2012-2013	Kosovo
EK/Caritas Kosova sa podizanjem zajednica na Kosovu Mitrovica	EIDHR: Dijalog i pomirenje preko mosta u Severnoj Mitrovici	2010-2011	Mitrovica
EK/ Centar za zaštitu žrtava i sprečavanje trgovine ljudima	EIDHR: Sprečavanje trgovine za mlade i ugrožene žene na Kosovu	2011-2012	Kosovo
EK/ Evropski Centar za Manjinska pitanja na Kosovu	EIDHR: Podizanje pozitivnog uticaja zakona za rizikovane i marginalizovane grupe na Kosovu	2011-2012	Kosovo
EK/KCRS sa Centrom za Vizuelne umetnosti i Inicijativa mladih za ljudska prava	EIDHR: Rodna svesnost da bude deo narodne kulture	2012-2014	Kosovo
EK/Medica Kosova	EIDHR: Osnaživanje uloge starijih žena u promovisanju ravnopravnosti polova	2011-2012	Đakovica
EK/Udruženje pravnika NORMA	EIDHR: Istraživanje i monitorisanje sprovođenja Zakona o Ravnopravnosti Polova	2010-2011	Kosovo
KE/Reggio Terzo Mondo sa Koalicijom Utočišta Kosova, ARP	EIDHR: Reintegriranje žrtava nasilja u porodici: Obuka za socijalne, zdravstvene radnike i radnike u skloništima **; izdati priručnik sa savetima i podrškom socijalnih usluga ** ²¹ ; harmonizovati procedure unutrašnjih skloništa i sistema referisanja ** ²² ; osnaživanje saradnje zainteresovanih strana **	2012-2014	Kosovo
Ambasada Kraljevine Holandije/MGŽK	Grupe zastupanja za ravnopravnost polova u 8 opština	2010-2012	8 opština
Ambasada Kraljevine Holandije/MPŠRR	Podrška za ruralni razvoj, fokusirajući se na žene i mlade	2011-?	Kosovo
EU/UN Women, UNDP, i OHCHR	Povećanje učešća žena u izgradnji mira i planiranja post-konflikta u Liberiji, Istočnom Timoru i	2012-2014	Kosovo

²⁰ Dok EK smatra da ima EIDHR sa specifičnim pozivom za unapređenje rodne jednakosti u 2013 godini, savetovani su od lokalne savetodavne grupe da se ne fokusiraju na rodna pitanja, jer su drugi donatori veoma aktivni u ovoj oblasti. Svi projekti EU treba da integrišu rodna pitanja. Ipak, osobe koje razmatraju predloge mogu imati manjak stručnosti u vezi sa tim šta podrazumeva rodno pitanje. “Mi treba da zabeležimo kutije, ali nemamo uvek stručnost kako bi se osiguralo da je ovo uzeto u obzir.”

²¹ OEBS je već objavio jedan takav priručnik.

²² MGŽK je podržao skloništa za godinu 2006. SOP su razvijeni iz ARP u saradnji sa ministarstvima i zainteresovanim stranama o tome koja skloništa treba da se prate.

	Kosovu (RSBUN 1244). Globalna inicijativa za sprovođenje 1325: podrška za akcioni plan Kosova o RSBUN 1325, pod vođstvom ARP; osnaživanje saradnje sa EU, OUN o ženama, miru i bezbednosti; povećanje učešća žena jačajući komunikaciju između kosovskih političara, OCD, EU, visoko rukovodstvo OUN-a, obuhvaćeno između globalnog otvorenog dana; žene na Kosovu utiču na raspored bezbednosti OUN-a		
Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo (KFOS)	Podrška grupe parlamentarnih žena		
KCRP	Istraživanje o imovini i nasledstvu		Kosovo
Norma	Istraživanje o imovini i nasledstvu		Kosovo
OEBS (Ključna rodna osoba)	Ključna osoba za rodna pitanja određena iz Finske za rodno integrisanje unutar OEBS-a, podrška za službenike za rodna pitanja	2012-2013	Kosovo
OEBS sa ARP	Obuka o politikama i zakonodavstvu rodnog integrisanja na lokalnom i centralnom nivou, obuhvatajući ključne osobe u ministarstvu, pravnim kancelarijama (međunarodni stručnjaci)	Dec 2012	Kosovo
OEBS Sektor za ravnopravnost, ne-diskriminaciju i anti-trafiking sa ARP i određenim ministarstvima	Obuka za sve aktere podeljeno o ZPN (sudije, tužioci, socijalni radnici, advokati žrtava, PK JIPN, skloništa) **	2012	Kosovo
OEBS Departament za Demokratizaciju	Rad sa parlamentarnim grupama žena na opštinskom i vladinom nivou ** (obučeni o ZRP, programu i sastavljanju lokalnih planova akcije)	2001-2013	Kosovo
OEBS	Obuke u opštinama o opštom rodnom budžetiranju **	2012	Kosovo
OEBS	Povećanje učešća žena u odlučivanju; saradnja, rodna pitanja.	2012-2013	Kosovo
OEBS	Povećanje reakcija na nedostatke ravnopravnosti polova i nasilja u porodici	2012-2013	Kosovo
OEBS	Priprema komentarisanja o ZRP (ARP je sastavio sa jednim lokalnim stručnjakom)	2013	Kosovo
OEBS	Obuka zdravstvenog osoblja o tome kako tretirati žrtve nasilja u porodici ** (zatraženo od MZ)	2013	Kosovo
OEBS	Nastavak podrške za povezivanje poziva za RZN sa braniocima žrtava	2013	Kosovo
OEBS	Obuka za žene sa ograničenim mobučnostima o rodnim pitanjima	2013	Kosovo
OEBS	Podrška u borbi protiv trafikinga	2012-2013	Kosovo
OEBS	Obuka za nastavnike o tome kako integrisati rodna pitanja u visokom obrazovanju	2013	Kosovo
OEBS	Podrška za ženske parlamentarne grupe: platforma, regionalna saradnja, mehanizmi praćenja sprovođenja ZRP	2012	Kosovo
Sida*/KtK	Programi za osnaživanje žena: grantovi za ženske organizacije	2000-2014	Kosovo
Sida/ž.sredina i šumarstvo	Ohrabrivanje studenata kroz šemu stipendija		Kosovo
Sida/OPIC i CRD	Promovisanje ravnopravnosti polova je preduslov za rad okvirnih organizacija		Kosovo

Sida/Program Forum Syd Kosovo	Mlade žene i muškarci su se organizovali da učestvuju u odlučujućim procesima	2009-2012	Kosovo
Sida/Plan i strategija obrazovanja na Kosovu	Rodna jednakost integrisana kroz dokument		Kosovo
Sida/Koledž biznisa u Mitrovici	Stvoriti visoku profesionalnu instituciju koja je održiva i sveobuhvatna, izvlačeći civilne profesionalne mlade službenike i poslovne vođe Za poboljšanje zaposlenosti diplomiranih		Mitrovica
UN Women (Program RZN i UNKT)	Razvoj kapaciteta lokalnih vlasti za rodni budžet** za nasilje u porodici i koordinisanje / referiranje mehanizama SOP/Standardne Operativne Procedure**	2012-2014	Gnjilane, Đakovica, Dragaš
UN Women	16 dana protiv nasilja nad ženama, koje ima za cilj mlade muškarce: web stranica, video snimci za muškarce, facebook, twitter, bilbordovi	2013	Kosovo
UN Women	Post-MDG – Globalnih konsultacija sa ženama na Kosovu	2011-2014	Kosovo
UN Women	Finansiranje za OCD žena (\$ 280,000), posebno za bezbednost, međuetnički dijalog (obuhvatajući i Udruženje pravnika Norma za međuetnički rad, mreža žena RAE)	2013-?	Kosovo
UN Women	Podrška Policiji Kosova za stvaranje Ženskog Udruženja u okviru policije, studiranje za održavanje žena	2012-2013?	Kosovo
UN Women	Razvoj kapaciteta poslanika i direktora Uprava za troškove ROD**	2013	Kosovo
UNDP	Razvoj kapaciteta Ekonomsko osnaživanje Žena		
UN Women, BE, UNDP (Holandainin)	Program Rodne pravde / RZN: Kancelarije pravne pomoći, ARP, Ombudsman, KIP	2012-2014	
UNDP*	Rodna pitanja integrisana kroz 32 projekta		Kosovo
UNDP (Kraljevina Holandija)	Projekat za unapređenje rodne pravde: podrška pravnom osnaženju, anti-diskriminacija i pravno zadovoljavanje zajednica u potrebi posebno žena povećavajući pravnu svest i pružanje pravne pomoći sa Komisijom za Pravnu pomoć, Advokatsku komoru i OCD; podrška u tranzicionoj pravdi u saradnji sa OHCHR; jačanje pristupa zajednica u institucije za ljudska prava poboljšavajući sposobnost Institucije Ombudsmana, smanjenje podrške u slučajevima kroz poboljšano posredstvo, jačanje nosioca zadataka i zainteresovane strane pravnog sektora/zakona pravde u opštinama za tretiranje zakonskih pitanja i da se postave mehanizmi praćenja za veću odgovornost.		
UNDP (Kraljevina Holandija)	Inicijativa Bezbednosti i Bezbednost Žena: Podrška za osnivanje ZNP, program NP, podizanje kapaciteta institucija koje rade za anti-trafiking i Nasilje u porodici; obuhvatajući kampanju sa ARP tokom 16 dana aktivizma	2007-2014	Kosovo
UNDP	Program za aktivno radno tržište: postavljanje na radno mesto uz pomoć Kancelarija za zapošljavanje sa 50% učešća žena	2007-	
UNDP sa ministarstvima	Pomoć za tržišne programe: ima za cilj da poveća broj žena u strategiji za ekonomsko tržište i angažovanje žena u MSP		
UNDP	Podrška za MSP za pregled radnih zadataka svih javnih službenika u skladu sa ZRP	2011-2012	Kosovo
UNDP/SHE-ERA sa Ambasaden SAD-a,	Podrška NVO SHE-ERA za učestvovanje na poslovnom forumu 2010.godine, gde je pomognuto	2010-2013	Kosovo

DANIDA	na osnovianju 4 pokazatelja u strategiji MSP, i organizovanje međunarodne konferencije žena u poslovanju i publikovanju. Sledeća konferencija biće 2013.godine, davajući nagradu za dva najbolja fermera; Konferencija međunarodni ruralni dan, sa MPŠRR		
UNFPA, UNICEF	Promovisanje obrazovanja za devojke sprečavajući rane udaje	trenutno	Kosovo
UNFPA/MGŽK, MZ (Program RZN i UNKT)	Podrška sastavljanju plan programa za zdravstvene radnike u identifikovanju, referiranju i tretiranju RZN, koje će biti praćeno obukom **	2012-2014	Kosovo
UNFPA, UNICEF (Program RZN i UNKT)	Obuhvatanje muškaraca u sprečavanje RZN, uključujući omladinu i verske vođe	2012-2014	Kosovo, posebno Gnjilane, Dragaš, Đakovica
UNFPA	Sekundarna analiza podataka za registraciju stanovništva iz rodne perspektive (i godišta)	Planirano 2013	Kosovo
UNFPA, UNICEF, ASK	Istraživanje sa brojnim pokazateljima: za više konkretnih podataka o zdravlju (npr. RZN, abortiranje, reproduktivno zdravlje, ishrana, po godištu/rodu)	Planirano 2013	Kosovo
UNFPA/ASK, Institut Javnog Zdravstva	Istraživanje o uzrocima smrti (podeljeni po rodu), uključujući i pohađanje po popisu)	2013	Kosovo
UNFPA (sa UNICEF, WHO)/MZ	Razvoj kapaciteta MZ za tretiranje raka materice i raka dojke		
USAID/KKSHA	Ženski Lideršip Program	2012	Kosovo
USAID*	Rodna pitanja integrisana u 36 projekata unutar demokratskih i vladinih stubova; kao i ekonomskog porasta	Trenutno	Kosovo
USAID	Portfolio vladavine zakona obuhvata i rad za rodnom zajednicom u advokatskoj komori Kosova; obuka za sudije za osetljiva rodna pitanja.	Trenutno	
Sprovedene od USAID/NDI/grupa parlamentarnih žena	„Program Osnaživanja u Skupštini Kosova“ & „Program političkih procesa i podržavajućih strana“. Akademija za članove političkih stranaka o ženskom lideršipu; veza imenovanih žena i izabranih na opštinskim i nacionalnim nivoima; ROD** za parlamentarne žene i 4 OSRP, obuhvatajući i shvatanje budžeta, televizijske debate sa ženama, strateško planiranje grupe parlamentarnih žena; jačanje žena u vođstvu povezujući ih sa opštinama; osiguravanje najboljih javnih politika iz lokalnog nivoa; identifikovanje opštinskih prioriteta u vezi sa elektoratom.	2009- Trenutno	Kosovo
USAID/DEMI	ROD u opštinama **		
USAID/IOM	Kosovski anti-trafiking program	2008-2012	Kosovo
USAID & UNDP*	> budžet za rodna pitanja		
USAID	Imovina i nasledstvo žena: procena sektora imovine, da se orijentiše na pravo na imovinu i nasledstvo žena (sada se sastavlja koncept dokumenta)	Procena u 2012	

* Rodni akteri koji integrišu rodna pitanja po svim svojim programima koristeći specifične rodne pokazatelje.

** Beleška: sličan rad sa ostalim akterima.

Aneks 5. Priznat napredak u pravcu sprovođenja Zakona o Ravnopravnosti polova

Ova tabela je stvorena od strane evaluatora za sakupljanje nalaza. Prva kolona se odnosi na član Zakona za ravnopravnost polova. Druga kolona se odnosi na određeni član. Treća kolona sadrži zaključke evaluatora u vezi sa nivoom sprovođenja. Zbog vremenskih ograničenja, tabela možda nije završena i dodatne informacije mogu da postoje.

Član	Određen član	Nivo sprovođenja (Sakupljen budžet)
Član 1 Opšte odredbe	1.1. Ovim Zakonom se zaštićuje, tretira i uspostavlja ravnopravnost između polova, kao osnovna vrednost demokratskog razvoja društva Kosova, sa podjednakim mogućnostima učešća žena i muškaraca i za njihov doprinos u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom razvoju i u svim oblastima društvenog života.	Ne: Još uvek ne postoje jednake mogućnosti za žene i muškarce u političkom učešću, ekonomskom, društvenom i kulturnom.
	1.2. Ovaj Zakon utvrđuje uslove i mogućnosti za ravnopravnost polova putem politika koja podržavaju svestrani razvoj i, posebno, poboljšanje položaja žena, kako bi one bile cenjene i uživale ugled u porodici i društvu.	Delimično: Osnovane politike, ali ne i sprovedene
	1.3. Zagarantovanje podjednakih prava je zadatak celokupnog društva i podrazumeva otklanjanje prepreka u ostvarivanju ravnopravnost polova.	Jo: Jednaka prava još uvek nisu prisutna u društvu i smetnje još uvek postoje
	1.4. Ravnopravnost polova osniva se na načelu podjednako ponašanja i načelu podjednakih mogućnosti, a ostvaruje se pozitivnim merama i svesnom politikom o ravnopravnosti polova.	Nekoliko: Postoje politike i preuzeta je osavešćenost, ali nije potpuno sprovedena.
	1.5. Ovaj Zakon utvrđuje opšte i posebne mere za garantovanje podjednakih prava i utvrđuje odgovorne subjekte kao i njihove nadležnosti.	Ne: Zakon ne razjašnjava u potpunosti procedure putem kojih se zloupotreba prava može tretirati. Nedostatak jasnosti postoji u vezi sa nadležnostima odgovarajućih autoriteta.
Član 2 Definicije		N/A
Član 3 Vodeće institucije i organi	3.1. Primenjivanjem zakonskih i afirmativnih mera uspostavi se podjednako učešće žena i muškaraca u organima svih nivoa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i u javnim institucijama, kako bi učešće u ovim institucijama dostigao nivo njihovog učešća u ukupnom stanovništvu Kosova.	Ne: Žene i muškarci ne učestvuju na isti način u zakonodavnim institucijama, sudskim ili javnim.
	3.2. Ravnopravno učešće žena i muškaraca, prema članu 3, tačka 3.1, postiže se u slučajevima kada učešće jednog pola u institucijama, organima ili u nivoima lokalne vlasti je 40%.	Ne: Žene ne učestvuju sa 40% u institucijama.
	3.3. Povodom imenovanja u centralnim organima i organima lokalne samouprave, kao i kod ostalih pravnih lica javne vlasti, mora da se poštuje podjednako učešće žena i muškaraca shodno stavu 3.2.	Ne: Žene nisu određene u 40% položaja u lokalnoj vlasti i/ili centralnoj.
	3.4. Povodom imenovanja članova saveta, komisija i predstavničkih organa unutar i van Kosova, nadležni organi moraju da poštuju podjednaku zastupljenost žena i muškaraca u ovim savetima, komisijama i predstavničkim organima.	Ne: Žene nisu određene u 40% položaja u lokalnoj vlasti i/ili centralnoj

	3.5. Povodom davanja naziva institucijama, javnim preduzećima, putevima, treba da se poštuje ravnopravnost polova.	Ne: Žene su manje predstavljene u imenovanju ulica i škola (<8% u šest glavnih gradova). ²³
Član 4 Subjekti za ostvarivanje ravnopravnosti polova i njihove nadležnosti	Skupština Kosova 4.1 Skupština Kosova poštuje načela podjednake polne zastupljenosti povodom osnivanja radnih organa i delegacija u skladu sa njenim Poslovníkom	Ne: Žene su manje predstavljene u radnim grupama i delegacijama. ²⁴
	4.2. Skupština Kosova razmatra i usvaja Rezoluciju o Kosovskom programu za ravnopravnost polova	Da: KPRP usvojen od Skupštine 27.maja 2010.
	4.3. Skupština Kosova razmatra i usvaja svake druge godine izveštaj Vlade o ostvarivanju Kosovskog programa za ravnopravnost polova.	Ne: Jedan takav izveštaj nikada nije dostavljen u Skupštinu na usvajanje.
	Vlada i Ministarstva 4.4. Vlada izradjuje Kosovski Program za Ravnopravnost Polova. Za ispunjenje ovog cilja, Vlada imenjuje jednu grupu sastavljenu od predstavnika ministarstava, Kancelarije za Ravnopravnost Polova, opština, javnih institucija, civilnog društva i stručnjaka	Da: Ovo je urađeno kako za prvi program tako i za drugi (evidentirano listama učesnika)
	4.5. Vlada podnosi Skupštini Kosova Nacrt rezolucije o Kosovskom programu za ravnopravnost polova.	Da: Nakon što je usvojena KPRP.
	4.6. Svake druge godine podnosi izveštaj Skupštini Kosova o realizaciji Kosovskog programa za ravnopravnost polova.	Ne: Vlada nikada ranije izveštavala u Skupštini.
	4.7. Zadatak i odgovornost Vlade i ministarstava u oblasti ravnopravnost polova je promocija i zagaranovanje jednakih polnih prava.	Delimično: kvalitetna evidencija pokazuje da žene i muškarcu nemaju jednaka prava i mogućnosti unutar vlade i ministarstva.
	4.8. Vlada, u okviru svog delokruga ostvaruje ciljeve ovog zakona preduzimanjem opštih i posebnih mera, propisanim ovim zakonom	Delimično: Vlada, putem ARP je dobila nekoliko mera. Ipak, vidi se jasno da se ciljevi zakona nisu postigli.
	4.9. Vlada osniva medjuministarski savet, čiji su članovi zvaničnici za ravnopravnost polova u ministarstvima. Nadležnosti i dužnosti ovog saveta utvrđuju se posebnim pravilnikom od strane Vlade	Da: podministrarska grupa postoji i redovno se sastaje. Nije poznato da li su osnovane njene odgovornosti.
	4.10. Prilikom pripreme pravilnika i njihovih programa, ministarstva moraju poštovati odredbe ovog zakona.	Ne: Zakoni i postojeća politika ne ispunjavaju često pravne uslove (npr izborni zakon).
	4.11. Ministarstva saradjuju sa Kancelarijom za Ravnopravnost Polova na izradi nacarta zakona, izmeni postojećih zakona i razmatraju preporuke ove kancelarije u odnosu na nacrt zakona i ostala dokumenta u pogledu polne ravnopravnosti, pre dostavljanja ovih nacarta Vladi za donošenje odluka	Delimično: ARP i KRP izveštavaju o pregledu predlog projekata. Ipak, kvalitet ovog izveštaja i njeni doprinosi su kritikovani.
	4.12. Svako ministarstvo bira zvaničnike za ravnopravnost polova koji/koja obavlja zadatke koordinatora za polna pitanja. Nadležnosti zvaničnika za ravnopravnost polova u dotičnim ministarstvima utvrđuju se posebnim pravilnikom od svakog ministarstva, bazirajući se na Pravilnik za civilnu službu Kosova	Delimično: Samo jedno ministarstvo nema rodnog službenika/cu. Njihove vlasti su regulisane. Ipak, nivo na kojem ovim službenici mogu da „koordinišu rodna pitanja“ je ometan zbog nedovoljne političke volje, budžeta i ljudskog kapaciteta.

²³ Norma, s. 17.²⁴ Vidi izveštaj Parlamentarnog Odbora, u nastavku.

	4.13. Zvaničnik za ravnopravnost polova, kako se propisano stavom 4.12, odgovoran/na je za ispunjenje zadataka sa aspekta ravnopravnosti polova, u okviru nadležnosti ministarstva, osnivajući se na ovaj zakon i u saradnji sa Kosovskom Kancelarijom za Ravnopravnost Polova.	Nejasno/ne: Nivo na kojem su SRP obezbedili sprovođenje strategije unutar svojih ministarstava je nejasan. Ipak, izjavili su da su imali nedostatke u budžetu i političku spremnost za unapređenje njegovog sprovođenja.
	Organi lokalne samouprave 4.14. Organi lokalne samouprave, u skladu sa njihovim nadležnostima, promovišu i stvaraju podjednake mogućnosti, izrađuju svoje politike osnivajući se na ravnopravnost polova, donose mere i preduzimaju potrebne aktivnosti za stvaranje podjednakih mogućnosti za žene i muškarce.	Nejasno/Ne: Nejasno o tome koje su mere preduzeli ili kako su smatrali rodna pitanja u opštinske politike. Ipak, jasno je da žene nemaju jednake mogućnosti u zapošljavanju. Nekoliko opština ima lokalne programe za ravnopravnost polova.
	4.15. Organi lokalne samouprave osnivaju Kancelariju za Ravnopravnost Polova i biraju opštinskog zvaničnika za ravnopravnost polova. Nadležnost opštinskih zvaničnika za ravnopravnost polova određuju se posebnim pravilnikom, na osnovu ovog zakona, od Departmana za lokalnu samoupravu Ministarstva za javne službe i Pravilnika za civilnu službu Kosova.	Delimično: Kancelarije za Rodna pitanja nisu osnovane, ali OSRP jesu. Njihove nadležnosti su određene u politici Ministarstva Javne Uprave.
	4.16. Odluke koje donose organi lokalne samouprave, pre usvajanja treba da se razmatre u pogledu ravnopravnost polova i od dotičnog opštinskog zvaničnika za ravnopravnost polova	Nejasno: Nije poznato da li OSRP razmatraju svaku donetu odluku, i zbog čega je njihov kapacitet o ovome stavljen pod pitanje.
	4.17. Opštinski zvaničnik za ravnopravnost polova saradjuje sa Kosovskom Kancelarijom za Ravnopravnost Polova.	Delimično: Saraduju ali ne često koliko treba.
Član 5. Kancelarija za ravnopravnost polova	5.1. Vlada Kosova osniva Kosovsku Kancelariju za Ravnopravnost Polova kao, posebnu vladinu instituciju.	Da: Agencija za Ravnopravnost Polova (ARP) postoji.
	5.2. Kancelarija za Ravnopravnost Polova ima ove nadležnosti: a) Primenjuje i monitoriše odredbe ovog zakona i pravilnike usvojene na osnovu istog;	Ne: ARP treba još da obavi jedno formalno monitorisanje zakona i KPRP-a, i bila je sama u stanju da sprovede aspekte istih. Upravni Odbor za monitorisanje sprovođenja KPRP stvoren je odlukom vlade u avgustu 2012. Komitet je bio pod upravom zamenice premijera G-đe Lila Kusari
	b) Predlaže Vladi i ministarstvima izradu, izmenu i dopunu zakona i pravilnika, kao i usvajanje drugih mera;	Možda: ARP izjavljuje da oni razmatraju zakone, ali da njihovi komentari nisu uvek prihvaćeni, drugi misle da ne razmatraju dovoljno zakone.
	c) Izrađuje i predlaže politiku za promovisanje ravnopravnosti polova i vrši nadzor i primenu istog;	Delimično: ARP je uzelo vodstvo u sastavljanju programa za ravnopravnost polova, između drugih politika (npr. zaštita od nasilja u porodici, RSBUN 1325). Ipak, možda može bolje da se izvodi pod posmatranjem sprovođenja.
	d) Vršiti nadzor primene i međunarodnih sporazuma i akata koji se odnose na ravnopravnost polova;	Delimično: ARP je monitorisala CEDAW najmanje jedanput. ²⁵

²⁵ Uzimajući u obzir političke okolnosti na Kosovu, Komitet CEDAW, "bez predrasude na finalni politički status Kosova u to vreme, zatražio je da UNMIK u saradnji sa Privremenim Institucijama Samouprave (PISU) da napišu izveštaj o sprovođenju CEDAW na Kosovu od 1999, za dostavljanje dana 1.juna 2008. KCRS je takođe obavio praćenje za sprovođenje CEDAW na Kosovu, sastavljajući izveštaj u senci.

e) Priprema izveštaje za Kosovo o ispunjavanju međunarodnih obaveza iz oblasti ravnopravnost polova, koje usvajaja Vlada;	Delimično: ARP je pripremila izveštaj o CEDAW.
f) Koordinira rad oko pripreme Kosovskog Programa za Ravnopravnost Polova i nadgleda njegovu primenu;	Delimično: ARP je koordinisala pripremu, ali je monitorisanje bilo ad-hoc.
g) Saradjuje sa zvaničnicima za ravnopravnost polova u ministarstvima i lokalnim vlastima;	Delimično: ARP saradjuje redovno sa ministarstvima uz pomoć Međuministarske Koordinativne Grupe i ponekad sa OSRP.
h) Saradjuje sa aktivnim nevladinim organizacijama u oblasti ravnopravnosti polova, i obezbedjuje delimično finansiranje njihovih projekata ili aktivnosti;	Delimično: ARP je saradivala sa NVO i obezbedila fondove kroz donatore, iako retko, ili minimalno od budžeta vlade. Godine 2012, subventirani projekti za NVO u iznosu od 30.000 €.
i) Saradjuje sa javnim institucijama i obezbedjuje delimično finansiranje njihovih projekata ili aktivnosti;	Delimično: Ima malo saradnje, iako sa nekoliko institucija može da se poboljša. Minimalno finansiranje na raspolaganju.
j) Predlaže uslove i kriterijume za delimično finansiranje koje utvrđuje Vlada;	Nejasno: Nije poznato da li je ARP predložila uslove i kriterijume za finansiranje.
k) Koordinira aktivnosti usmerene na primeni opštih odredbi o ravnopravnosti polova, obuhvatajući i pružanje stručne pomoći za razvoj pristupačnih metoda i tehnika;	Ne: Nije poznato kako ARP obavlja koordinisanje i olakšavanje.
l) Predlaže inicijative za istraživanja i analize iz oblasti ravnopravnosti polova;	Da: ARP je predložila istraživanja u vezi sa porodičnim nasiljem i prisustvo žena u medijima, između ostalog. ²⁶
m) Radi u podizanju svesti za ravnopravnost polova	Da: ARP je predvodio različitim kampanjama za osavešćavanje
n) Podnosi godišnje izveštaje Vladi o delatnostima Kancelarije za prethodnu godinu, i to najkasnije do kraja marta.	Da: ARP je pripremila jedan godišnji izveštaj za vladu (premijera) za aktivnosti u kancelariji.

²⁶ ARP je upozнала dostavljanje uslova o ragu za zahteve o pristupu žena nad prirodnim izvorima obuhvatajući zemlju i imovinu u: GIZ, UN Women i USAID. Istraživanje ARP je podržalo porodijsko bolovanje od QEC-a na: <http://abgj.rks.gov.net/Portals/0/Pushimi%20i%20lehonis%C3%AB.%20Ligji%20i%20ri%20i%20pun%C3%ABs%20dhe%20pun%C3%ABsimi%20i%20femrave%20n%C3%AB%20tregun%20e%20pun%C3%ABs%20-%20RAPORT%201.pdf>.

<p>Član 6 Advokat za ravnopravno st polova</p>		<p>Delimično: Pravilnikom br. 2004/18 o proglašenju zakona „O ravnopravnosti polova na Kosovu“, „Advokat za rodna pitanja“ prebacio se kod „Jedinice za Ravnopravnost polova“ u okviru Institucije Ombudsmana na Kosovu. Ova jedinica ima mandat da reši sva pitanja rodne diskriminacije i odgovorna je za pregled projekt predloga kao i komentarisanje o sprovođenju ovog zakona i postojećeg zakonodavstva, pošto se ono vezuje sa rodnim pitanjima.</p>
<p>Član 7 Razmatranje slučajeva povrede ravnopravnosti polova</p>		<p>Vidi član 6</p>
<p>Član 8 Finansiranje advokata za ravnopravno st plova i Kosovske kancelarije za ravnopravno st polova</p>	<p>Advokat za ravnopravnost polova i Kancelarija za Ravnopravnost polova Kosova se finansiraju iz Kosovskog Budžeta.</p>	<p>Vidi član 6</p>
<p>Član 9 Prikupljanje informacija i rodne statistike</p>	<p>9.1. Statističke i ne-statističke podatke i informacije koje prikupljaju, evidentiraju i obrađuju centralni i lokalni organi, javne institucije i službe, javna i privatna preduzeća, kao i drugi subjekti se prikazivaju prema polovima</p> <p>9.2. Programi, izveštaji, analize i projekti koje pripremaju centralni i lokalni organi, javne institucije, javna i privatna preduzeća, kao i ostali subjekti sadrže i polni aspekt</p> <p>9.3. Kosovske institucije koje su, na osnovu odgovarajućih zakona, nadležne da prikupljaju, evidentiraju, obrađuju i analiziraju statističke podatke, uključe i polni pokazatelj u celokupnoj njihovoj delatnosti, popis stanovništva, demografska anketiranja i svako drugo anketiranje.</p> <p>9.4. Prikupljeni statistički i nestatistički podaci i informacije, evidentiraju se i obrađuju u skladu sa stavom 9.1, su sastavni deo statističke evidencije i istima je dozvoljen pristup u skladu sa odredbama kojima se uređuje zaštita ličnih podataka građana kao i u skladu sa odredbama Zakona o pristupu službenim dokumentima.</p>	<p>Uglavnom: Većina podataka je (bila na raspolaganju) podeljena po polovima.</p> <p>Ponekad: Rodne analize se samo ponekad uzimaju u obzir u pripremi izveštaja, analiza i projekata.</p> <p>Uglavnom: Agencija za Statistike Kosova uglavnom sakuplja i analizira statistike prema rodu.</p> <p>Delimično: Nejasno je da li postoji baza podataka posebno za ravnopravnost polova. Drugi podaci su javni.</p>
<p>Član 10 Političke stranke</p>	<p>10.1. Političke partije (stranke) koje su upisane u registar političkih partija (stranaka), utvrđuju oblike i mere za uključivanje i predstavljanje žena i muškaraca u skladu sa članom 3.2.</p>	<p>Ne: Politike partije nemaju težnju da osiguraju jednako predstavljanje.</p>

Član 11 Civilno društvo	11.1. Ne-vladine organizacije, udruženja i fondacije saraduju i koordiniraju svoj rad u oblasti ravnopravnost polova sa vladinim institucijama, kao i sa ostalim institucijama koji su propisani ovim zakonom.	Ponekad: Ima pozitivni primer saradnje, ali istovremeno još uvek postoje loši primeri koordinacije.
	11.2. Subjekti civilnog društva doprinose sprovođenju ovog zakona	Da: Postoje brojni primeri doprinosa civilnog društva za sprovođenje zakona.
Član 12 Ekonomija	12.1. U zakonodavstvu privrede, finansija, zapošljavanja i socijalne zaštite, kao i u makro i mikroekonomskim i finansijskim programima, u privatizaciji, uključujući i nasledno i imovinsko pravo, kredite i prirodne izvore, treba obezbediti podjednak i potpun pristup ženama i muškarcima	Delimično: Postojeće zakonodavstvo uglavnom garantuje jednako učešće, iako se dalja politika može staviti na mesto za unapređenje jednakog učešća u praksi.
	12.2. Odgovorni organi i pravna lica sa javnim ovlašćenjima kao i finansijske institucije u podnjakim uslovima obezbede ženama i muškarcima pristup u sredstvima raspodeli posebnih sredstava radi podsticanja biznisa i samozapošljavanja.	Ne: Žene nisu imale jednaki pristup sredstvima za stimulanje preduzeća.
Član 13 Posao	13.1. javni i privatni sektor kao i zakonodavne i izvršne institucije u oblasti rada i zapošljavanja obezbede podjednaka prava i mogućnosti ženama i muškarcima.	Ne: Žene nemaju jednake mogućnosti za zapošljavanje u javne institucije i privatne, zakonodavne i izvršne.
	13.2. Slobodno radno mesto podjednako je dostupno ženama i muškarcima.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje ovoga.
	13.3. Oglas ili objavljivanje slobodnog radnog mesta ne sme da sadrži reči ili izraze kojima se vrši diskriminacija na polnoj osnovi. Ova odredba se neće primenjivati u slučajevima kada se oglas ili objavljivanje vrši u cilju ravnoteže polne strukture u okviru jednog stručnog sektora, i to se mora naznačiti u oglasu.	Ne: Institucija Ombudsmana <i>ex officio</i> Izveštaj 48/50 u vezi sa rodnom diskriminacijom na proglašenju slobodnih radnih mesta je našla diskriminacije na rodnoj osnovi.
	13.4. Kriterijumi i uslovi za izbor kandidata za radna mesta u svakoj grani delatnosti, u svim stručnim stepenima, u javnom i privatnom sektoru, uspostavljaju se na osnovama ravnopravnost polova.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
	13.5. Poslodavac je dužan da za isti rad i rad iste vrednosti isplaćuje istu platu ženama i muškarcima, i da obezbedjuje podjednake uslove zapošljavanja i rada kao i sva druga podjednaka prava u vezi sa radom.	Delimično: Javne institucije treba da obave isplate na osnovu položaja. Ipak, muškarcima teže da zadrže visoke položaje, i tako oni imaju tendenciju da primaju veće plate.
	13.6. . Poslodavac ženama i muškarcima obezbedi podjednake mogućnosti za pohađanje stručnog osposobljavanja i obrazovanja kao i da pohađaju tečajeve koji se organizuju u cilju stručnog usavršavanja ili dokvalifikacije.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
	13.7. . Poslodavcu ili instituciji koja vrši stručno osposobljavanje, kao i svakom licu koje učestvuje u stručnom osposobljavanju, nije dozvoljeno da vrši bilo kakvu diskriminaciju na polnoj osnovi.	Delimično: Nekoliko predstavnika ministarstava reklo da postoji jednaki pristup; ostali su izvestili za KDU da je bilo nejednakog pristupa. ²⁷

²⁷ Kancelarija za Dobro Upravljanje, Ured Premijera, Republika Kosovo. *Percepcija diskriminacije civilnog službenika u javnoj administraciji Kosova*. Vol. 2. 2007-2008.

	13.8. . Poslodavac je dužan da obezbedi ravnopravan tretman za žene i muškarce u sektoru rada i da preduzme mere radi onemogućavanja kategorizacije pojedinih poslova, kao specifičnih poslova samo za žene ili muškarce.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
	13.9. Poslodavci preduzimaju potrebne mere, kako bi ženama i muškarcima omogućavali da prilagode svoje stručne i porodične obaveze. Organizacija rada i radnog vremena, u skladu sa potrebama tržišta rada kao i porodično stanje zaposlenih, vrše se na način koji će obezbediti njihovo vraćanje na ranije radno mesto nakon porodijskog odsustva, roditeljskog odsustva, odsustva zbog pobačaja, bolovanja ili nakon odsustva sa radnog mesta zbog hitnih porodičnih razloga ili stručnog osposobljavanja.	Ne: Dok je bilo razvoja u Zakonu o Radu, u praksi žene i muškarci nemaju jednake uloge za brigu o porodici i radu. Žene još uvek teže da imaju veliku odgovornost u porodici, nekoliko poslodavaca da omogući koordinisanje posao/podrođica (npr. pauze za dojenje, brigu o deci, kuhinja na raspolaganju, dodatno vreme za porodične urgencije)
	13.10. Svaki zaposleni, žena ili muškarac, ima pravo da se učlani i aktivizira u radničke sindikate ili sindikate poslodavaca ili u svakoj drugoj stručnoj organizaciji, uključujući i pravo na dobit koja se ostvaruje ovim učlanjenjem.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
	13.11. Zabranjeno je uznemiravanje i seksualno uznemiravanje na radnom mestu.	Ne: Nedovoljne politike još uvek ne postoje za sprečavanje uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja na jasan način. ²⁸
	13.12. Zabranjeno je otpuštanje sa posla zaposlenog koji zahteva sprovođenje ovog zakona.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje
	13.13. Zabranjeno je otpuštanje sa posla, privremeno otpuštanje, nepravičnost u vezi bezbednosti u radu, uslova rada ili procene njegovog/njenog rada kao posledica njegove/njene optužbe zbog seksualnog uznemiravanja ili diskriminacije na polnoj osnovi.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
	13.14. Zabranjena je diskriminacija na polnoj osnovi u slučaju smanjenja ili zatvaranja radnih mesta.	Ne: KCRS je pronašao da je diskriminacija nad ženama postojala u javno sektoru.
	13.15 Neplaćeni rad žena i muškaraca ocenjuje se kao doprinos za razvoj porodice i društva u sledećim slučajevima: a) Zbrinjavanja porodice; b) Zbrinjavanja dece; c) Zbrinjavanja ostalih članova porodice; d) Rad u poljoprivredi i porodičnom domaćinstvu i dr. Prava koja proizilaze iz ovog stava uređuju se zakonodavstvom socijalnog osiguranja, politikama i ostalih mera.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje, ali se ne čini da je reč neplaćeno tretirana u zakonodavstvu društvenih osiguranja ili druge politike.
Neni 14 Arsimi dhe Edukimi	13.16. Zaštita na radu za žene i muškarce i pogodnosti iz socijalnog osiguranja za rad sa skraćenim radnim vremenom, za privremeni rad, kao i za rad koji se obavlja kod kuće izvršiće se u skladu sa zakonima koji su na snazi.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
	14.1. Na svim nivoima obrazovanja i vaspitanja treba obezbediti podjednako obrazovanje i vaspitanje ženama i muškarcima radi njihovog aktivnog uključivanja u društvu, u porodičnom životu i tržištu rada	Delimično: Dok jednaka prava treba da postoje, u praksi žene nemaju jednaki pristup u prosveti.

²⁸ Ibid. Vidi takođe, KCRS, *Percepcije civilnih službenika u vezi sa seksualnim uznemiravanjem na radnom mestu*, Priština: KCRS 2010. One su izvestile da nemaju institucije koje su razvile institucionalne mehanizme za tretiranje seksualnog uznemiravanja na radnom mestu, i da seksualno uznemiravanje još uvek postoji na radnom mestu. Većina od 540 intervjuisanih javnih službenika na centralnom i opštinskom nivou (77.2%) veruju da je seksualno uznemiravanje postojalo u javnim institucijama, kao i da su 16.6% patili od seksualnih uznemiravanja. Žrtve imaju tendenciju da budu žene.

	<p>14.2. Odgovorni organi za obrazovanje i institucije u oblasti obrazovanja i vaspitanja na svim nivoima stvaraju, sprovede i nadziru politiku delovanja u cilju obezbeđivanja ravnopravnost polova, radi podjednagog tretiranja žena i muškaraca, posebno u vezi:</p> <p>a) Pristupa obrazovanju i vaspitanju;</p> <p>b) Obrazovanja i vaspitanja u vezi ravnopravnosti polova;</p> <p>c) Pripreme, usvajanja i sprovođenja obrazovno – vaspitnog programa;</p> <p>d) Izrade nastavnih sredstava i udžbenika, kao i preispitivanju postojećih nastavnih sredstava i udžbenika;</p> <p>(e) istraživanja statusa polova u kosovskom društvu, kao jedna od osnovnih specifičnih pitanja u oblasti obrazovanja;</p> <p>(f) obuhvatanja žena i muškaraca u stručnom i obrazovnom obučavnju i savetovanjima za ona zanimanja koja su se do sada tradicionalno smatrala zanimanjima samo za muškarce ili samo za žene;</p> <p>(g) ravnopravnog uključivanja žena e i muškaraca u oblasti sporta i slobodnih aktivnosti u toku obrazovnog procesa.</p>	<p>Delimično: Dok postoje neke politike, one nisu dovoljne ili dovoljno sprovedene kako bi osigurale jednaki pristup u obrazovanju, dovoljno obrazovanje u vezi sa ravnopravnošću polova; dovoljna brižnost za pripremu plan programa (vidi studij KCRS), tekstovi i materijali; dovoljna istraživanja u vezi sa rodnim statusom ili uključivanje muškaraca ili žena u obuke u ne-tradicionalne profesije. Procenjivači nemaju vremena da razmotre uključivanje u sport.</p>
	<p>14.3. U školama i drugim prosvetno – pedagoškim institucijama zabranjen je svaki vid polne diskriminacije.</p>	<p>Ne: Izveštavanja o rodnoj diskriminaciji se nastavljaju, posebno protiv žena u Univerzitetu u Prištini.</p>
<p>Član 15 Mediji</p>	<p>15.1. Putem programskih politika, svi mediji (štampani mediji, audio-vizuelni i mediji, elektronski mediji), moraju da utiču na opšte unapredjenje svesti o ravnopravnosti žene i muškaraca:</p> <p>a) putem organizovanja vaspitno obrazovnih emisija;</p> <p>b) putem obezbeđivanja mogućnosti za jednakog nastupa i učešća žena i muškaraca;</p> <p>c) putem promovisanja podjednake uloge žena i muškaraca u društvu;</p> <p>d) putem obezbeđivanja tačnih i potpunih informacija o ravnopravnosti polova.</p>	<p>Ne: Pregled medija ilustrira da jednakost još uvek nije potpuno promovisana. Procenjivači nemaju vremena da razmotre sve aspekte ovoga. NDI je održao nekoliko seminara o medijima u vezi sa portretizovanjem žena u medijima.</p>
	<p>15.2. Zabranjuje se emitovanje programa, izdavanje i objavljivanje materijala i informacija, kao i prenošenje informacija elektronskim putem na osnovama polne diskriminacije.</p>	<p>Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.</p>
	<p>15.3. Zabranjuje se javno prikazivanje i nastup svakog pojedinca na uvredljiv, podcenjivački ili ponižavajući način u odnosu na pol ili seksualno opredelenje.</p>	<p>Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.</p>
<p>Član 16 Ravnopravnost polova i građanska prava</p>	<p>16.1. Punoletnost za oba pola na Kosovu se stiče sa 18 (osamnaest) godina.</p>	<p>Da: Ovo se ogleda na zakonodavstvo Kosova.</p>
	<p>16.2. Brak se priznaje zakonom, činom venčanja i iz njega proizilaze prava i obaveze koje je su zakonom propisana..</p>	<p>Da: Ovo se ogleda na zakonodavstvo Kosova.</p>
	<p>16.3. Venčanje je dozvoljeno punoletnicima, ako nije drugačije propisano posebnim zakonom.</p>	<p>Da: Ovo se ogleda na zakonodavstvo Kosova. Osobe preko 17 godina mogu da se venčaju uz odobrenje suda.</p>
	<p>16.4. Žena ili muškarac ne može imati više od jednog venčanja u isto vreme.</p>	<p>Da: Za najveći deo ovo je sprovedeno. Iako u praksi nekoliko slučajeva poligamije postoje, ali nisu zakonski registrovane.</p>

	16.5. Uslovljeni ili nasilni i brakovi, suprotno volji lica koja stupaju u brak, kažnjavaju se zakonom.	Da: Ovo se odnosi na krivični zakon. U praksi je prijavljeno nekoliko slučajeva. ²⁹
	16.6. Imovina stvorena tokom braka upisuje se u javni registar kao zajednička imovina oba bračna druga	Ne: Dok se zakon poziva na to, u praksi se veoma retko dešava (vidi Norma str. 21-2)
	16.7. Institucija koja vrši upis imovine u javnom registru je obavezna da postupi u skladu sa stavom 16.6 ovog zakona.	Ne: (Vidi Norma str. 21-2)
	16.8. Zajednički doprinos bračnih drugova u stvaranju zajedničke imovine, smatra se se kao zajednički doprinos za stvaranje zajedničke imovine..	Ne: Ovo se ne dešava u praksi.
	16.9. Zajednička upisana imovina u skladu sa stavom 16.7, upravlja se zajednički i ne može se otuđiti bez saglasnosti bračnih drugova.	Ne
	16.10. U slučaju razvoda supružnika zajednička imovina se deli u ravnomernim delovima.	Ne
	16.11. U slučaju smrti jednog od supružnika nasledna imovina deli se između supruga – supruge i ostalih naslednika u skladu sa zakonom	Ne
	16.12. Deca, žene i muškarci nasleđuju imovinu u ravnomernim delovima.	Ne: One mogu da imaju pravo, ali one to ne uzimaju u praksi.
	16.13 Naslednici, žene i muškarci mogu da raspolazu i otuđe svoj deo nasledstva , posle upisa njihove nasledne imovine.	Da: Postoje dokazi žena koje su se odrekle svog dela (KCRS).
	16.14. Žene i muškarci imaju pravo na jednaki pristup sistemu osiguranja i socijalnog blagostanja, doživotno.	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.
Član 17 Kaznene odredbe	17.1. Poslodavac u slučaju kršenja odredbe iz stava 13.5 ovog zakona kazniće se novčanom kaznom od 1.000 do 5.000 Eura. Odgovorno lice u slučajevima kršenja stava 13.5 ovog zakona kažnjava se novčanom kaznom od 500 do 1.500 evra 17.2. Poslodavac, u slučaju kršenja odredbe iz stava 13.12 i 13.13 ovog zakona, kazniće se novčanom kaznom od 5.000 do 10.000 Eura. Odgovorno lice se kažnjava u slučajevima kršenja stava 13.12 i 13.13 ovog zakona sa novčanom kaznom od 1.000 do 3.000 evra . 17.3. Pravna lica, u slučaju kršenja odredbe iz stava 15.2 ovog zakona, kazniće se novčanom kaznom od 5.000 do 10.000 Eura. Odgovorno live u slučaju kršenja stava 15.2 ovog zakona, kažnjava se sa novčanom kaznom od 1.000 do 3.000 evra 17.4. Ovlašćena institucija i odgovorno lice za upis imovine u javnom registru, u slučaju kršenja odredbe iz stava 16.7 ovog zakona, kazniće se novčanom kaznom od 10.000 do 20.000 Eura. 17.5.Prikupljena sredstva od kazni se prelivaju u konsolidovani Budžet Kosova	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje člana, kako bi videli da li su predviđene kazne ili nisu u primeni.
Član 18 Prelazne odredbe	18.1 U roku od 6 (šest) meseci od stupanja na snagu ovog zakona, Vlada Kosova podneće Skupštini Kosova Rezoluciju o Kosovskom Programu za Ravnopravnost Polova.	Delimično: Rezolucija je najpre dostavljena KPRP-u, ali je trajalo više od 6 meseci.
	18.2. U roku od 3 (tri) meseca od stupanja na snagu ovog zakona, Vlada Kosova objaviće Pravilnik o Osnivanju Kancelarije za Ravnopravnost Polova.	Delimično: Osnivanje ARP je pomeren.

²⁹ Vidi UNFPA, *Rane udaje na Kosovu*, Priština: UNFPA, 2012.

	18.3. U roku od 3 (tri) meseca od stupanja na snagu ovog zakona, Vlada Kosova predlaže Skupštini Kosova Advokata za Ravnopravnost Polova.	N/A: vidi član 6.
	18.4. U roku od 30 (trideset) dana od prijema predloga iz stava 18.3 Skupština Kosova imenuje Advokata za Ravnopravnost Polova.	N/A/Ne: Ovaj položaj nije određen (vidi član 6). Odabir ID ARP-a je pomeren.
	18.5. U roku od 30 (trideset) dana, Advokat za Ravnopravnost Polova predlaže Skupštini Kosova svog zamenika.	N/A
	18.6. U roku od 30 (trideset) dana od dana prijema predloga iz stava 18.5 ovog zakona Skupština Kosova bira Zamenika Advokata za Ravnopravnost Polova..	N/A
	18.7. U roku od 3 (tri) meseca od stupanja na snagu ovog zakona, ministarstva moraju da izvrše izbor Zvaničnika za Polnu Ravnopravnost	Većina: Većina ministarstava ima službenike za ravnopravnost polova (iako su ih neki kasnije odredili).
	18.8 U roku od tri (3) meseca opštinske uprave biraju službenika/službenicu za ravnopravnost polova u opštini..	Da: OSRP su određene u opštinama
Član 19 Završne odredbe	19.1. Garantuje se sudska zaštita ravnopravnosti polova.	Ne: U praksi postoji više primera neuspeha u zaštiti ravnopravnosti polova.
	19.2. Zakonom se zabranjuje polna diskriminacija u svim oblastima društvenog života na Kosovu..	Delimično: Rodna diskriminacija je zakonom zabranjena ali se ne sprovodi.
	19.3. Ovim zakonom se ne zabranjuje primena ostalih važećih zakona kojima se kažnjava povreda ravnopravnosti polova.	Nejasno: Procenjoci nisu imali vremena za razmatranje.
Član 20 Stupanje na snagu zakona	Ovaj zakon stupa na snagu nakon usvajanja u Skupštini Kosova i njegovog proglašenja. Zakon br.2004/2, 19 februar 2004	N/A

Ankes 6. Priznat napredak u pravcu sprovođenja Kosovskog Programa za Ravnopravnost polova

Procenjivači su sastavili ovu tabelu kako bi sakupili prethodne nalaze u vezi sa sprovođenjem Kosovskog Programa za Ravnopravnost polova (KPRP). Osam prvih kolona je izvedeno direktno iz KPRP. Poslednja kolona u sivoj boji sadrži nalaze o sprovođenju programa do danas, za svaki „merioc“ ili aktivnosti u KPRP.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
1. Širenje vrednosti i praksi koje promovišu ravnopravnost polova, zaštitu prava i jačanje žena	1.1 Implementacija, nadgledanje i periodična procena implementacije PKRP, ZRP kao i drugih dokumenata putem okvira pokazatelja i informisanje javnosti o dostignućima i izazovima.	1.1.1 Izgradnja mehanizama za implementaciju i nadgledanje politike polova, kao što su obezbedjenje budžeta za polove, mehanizmi učestvovanja, mehanizmi za ostvarivanje transparentije prema javnosti, itd.	NVO ARP Donatori Javna vlast Centralna vlada Institucije	2008	20.000	Okvir pokazatelja za merenje politika pro-polova i upravljanje. Broj radnika obučanih za implementaciju mehanizama	Skupština ARP Civilno društvo	Ne postoji neki sistem/okvir: Nekoliko informacija sakupljenih iz raznih ministarstava i ASK.
		1.1.2 Postavljanje strukture (instituta/centra) za studije polova u cilju orijentacije politika, informisanja javnosti, obezbedjenja literature o pitanjima polova	ARP Donatori Međunarodne institucije NVO	2008-2009	200.000	Izgradnja Izvornog centar za pitanje polova Sistematizovana literatura Studije, Stvaranje rekorda Stvaranje baze podataka	Studije urađene od strane Centra	Ne: Centar Izvora nije stvoren. EK je predložila ASK da obavi takva istraživanja, u pravcu sprečavanja istih poslova.
		1.1.3 Preduzimanje inicijativa za pozitivnu diskriminaciju	ARP	2008-2013	10.000 svake godine	Broj inicijativa preduzetih tokom godine	Postignuti rezultati od preduzetih inicijativa	Nekoliko: Pozitivna diskriminacija, obuhvatajući i stipendije

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
2. Povećanje pritupa žena i devojaka kvalitetnom obrazovanju	2.1 Povećanje pokazatelja upisa, pohađanja i unapredjenja u obavezujućem obrazovanju	2.1.1 Obezbedjenje kvalitetnog obrazovanja	MPNT Lokalna vlast Departament prosvete (DP) NVO Zajednica	2008 u nastavku	Centralna vlada MPNT (Strategija MPNT-a)	Broj licenciranih nastavnika. Adekvatna oprema za nastavni proces	MPNT, Sektori za školsku inspekciju u regionima (SŠIR), ODO NVO	Delimično: Na osnovu MPNT razvijeni su plan programi; poboljšano vođstvo u školama u planiranju, upravljanju budžeta, itd, povećani kapaciteti nastavnika i poboljšani nastavni objekti
		2.1.2 Sastavljanje lokalnih resursa na raspolaganju za bezbedan prevoz učenika (devojaka) radi pohađanja škole kao i njihovo kontinuirano obrazovanje	Lokalna vlast Zajednica MPNT	2008 u nastavku	MPNT (Strategija MPNT-a)	Broj i procenat prelaska devojaka sa četvrtog razreda osnovne škole u peti razred devetogodišnjeg obrazovanja	ODO (Opštinska direkcija za obrazovanje)	Delimično: MPNT nudi prevoz za učenike sa invaliditetom. Prevoz je uglavnom odgovornost opština, na osnovu MPNT, i menja se na osnovu njihovih budžeta: neki osiguravaju neki ne.
		2.1.3 Poboljšanje fizičke sredine u školama kao i bezbednosti u školama.	MPNT Lokalna vlast Donatori NVO Zajednica PK	2013	MPNT (Strategija MPNT-a)	Broj škola u kojima je poboljšana fizička sredina do 2010.god Prijateljska i bezbedna sredina za devojke i muškarce u školama	MPNT DKA Izveštaji sastavljeni sa učešćem građana	Delimično: Između 2003 i 2011, MPNT je izgradilo 120 škola i obnovilo 55. Ulaganja u bezbednost nisu poznata.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		2.1.4 Organizovanje neformalnog obrazovanja za devojke i žene iz siromašnih krajeva (ruralnih i udaljenih) kao i za žene i devojke sa posebnim potrebama na svim nivoima obrazovanja	MPNT NVO Donatori MRSZ	2008-2013	MASH MRSZ	Kursevi stručnog obrazovanja za žene i devojke Broj kurseva, Broj učesnika u neformalnim kursivijma Broj žena i devojaka integrisanih ili zaposlenih	MPNT, MRSZ, Donatori, itd.	Delimično: Obrazovanje odraslih postoji za neke, ali je pod jurisdikcijom opština koje često nemaju dovoljnu finansijsku podršku za osiguravanje ovih obuka.
		2.1.5 Efektivno sprovođenje zakonodavne infrastrukture MPNT	MPNT SIAR DKA Škola	2008 u nastavku		Izveštaji odgovarajućih institucija	Procene MPNT-a Vlada NVO	Delimično: Potreba za jačanjem sistema i nadgledanjem i procenom za efikasno sprovođenje.
	2.2. Poboljšanje školskih programa koji promovišu ravnopravnost polova.	2.2.1 Izgradnja programa radi povećanja mogućnosti obrazovanja za devojke adolešćenata koje su napustile školu, putem aktivnosti koje im daju sposobnost i proširuju njihova životna iskustva.	MPNT Civilno društvo NVO Donatori	2008	10.000	Broj devojaka obuhvaćenih u program	MPNT NVO	Delimično: Godine 2011 razvijeno je u obrazovanju (razred 1-9) u saradnji sa GIZ u šest opština: Priština, Gnjilane, Prizren, Kosovo polje, Klina i Kačanik). Održivost nejasna

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		2.2.2 Prilikom izrade kurikula univerziteta tretirati polove kako putem posebnih tema u odgovarajućim predmetima tako i unošenjem predmeta koji tretiraju ovo pitanje.	MPNT Univerziteti ARP	2008	35.000	Odobren plan program	MPNT, DKA, Pedagoški institut Kosova	Nekoliko kurseva o rodnim pitanjima postoje (još od pre 2008.god); novi kursevi na Filozofskom Departamentu od 2013 godine
		2.2.3 Neprekidno nadgledanje školskih programa i nastave, tekstova o stereotipovima polova.	Univerziteti i Pedagoško osoblje MPNT Grupa stručnjaka	2008- 2010	Nema troškova	Ispravljeni tekstovi	MPNT NVO Zajednica	Ne: MPNT u procesu razmatranja, jer će se novi tekstovi sastaviti po potrebi.
		2.2.4 Odrediti analizu polova kao jednog od značajnih kriterijuma za izbor najboljih testova za objavljivanje (tekst učitelja, učenika i drugih pomoćnih didaktičkih materijala; guide za učitelje, moduli obuke kao i metodologiju izvođenja obuke za učitelje.)	ARP MPNT Grupa stručnjaka Pedagoški Institut Kosova	2008- 2010		Aдекватni tekstovi, programi, moduli obuka	MPNT NVO Zajednice Pedagoški Institut Kosova	Delimično: MPNT je razvio i odobrio standarde za tekstove, koji obuhvataju ravnopravnost polova. Razmatranje i izdavanje novih ne završenih tekstova.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
	2.3 Poboljšanje učešća žena u predavanju nastave, planiranju i upravljanju obrazovanjem	2.3.1 Stvaranje povoljnih uslova za jednako učešće i zapošljavanje žena i muškaraca u obrazovnim institucijama, izvodjenje nastave i upravljanje.	MPNT MRSZ MJU Civilno društvo ARP	2008-2010		Istraživanja, izveštaji odgovarajućih institucija	Izveštaji Vlade ARP MPNT NVO	Delimično: Jedan cilj Strateškog plana Obrazovanja, treba da se sprovede na lokalnom nivou. Prema MPNT, žene čine 17% 794 direktora pre-univerzitetskih institucija u 34 opština i 8% 37 direktora DKA u 2011/2012.
		2.3.2 Otvaranje olakšavajućih okolnosti za razvoj i unapredjenje žena u visokom obrazovanju.	MPNT Rektor UP ARP NVO	2008-2013		Broj žena na postdiplomskim studijama, doktoraturi. Broj diplomiranih žena u MASTER i doktoraturi	Izveštaji MPNT-a, studije NVO-a, izveštaji Rektora	Nekoliko: ARP nudi 10 stipendija za žene koje idu na Univerzitet. MPNT
	2.4 Jačanje institucionalnih i programatičnih kapaciteta MPNT-a radi efektivnog inetegrirnja pitanja ravnopravnosti polova u	2.4.1 Pripremanje modula obuke za nastavnike, menadžere i administratore obrazovnih institucija u kojima se pol integriše kao specifična tema i povećanje učešća u ovim obukama	MPNT, Lokalna vlast, Administracija u školama NVO koje nude obuke IKAP			Broj modula obuke i Broj certifikovanih učesnika. Kontinuitet programa	Jedinica obuke (MPNT) DKA Škole Pedagoški Institut Kosova IKAP NVO	Nejasno: Procenjivači nisu imali vremena za razmatranje.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
	planiranju, sprovođenju i nadgledanju ciljeva strategije obrazovanja	2.4.2 Pripremanje modula za obučavanje nastavnika o pripadnosti polova, gde treba obuhvatiti trougao uč.-roditelj-nastavnik	MPNT NVO koje nude obuke	2008	Nema troškova	Kvalitetni moduli obuke	MPNT NVO	Nekoliko: Ponudeno je nekoliko obuka
	2.5 Poboljšanje društvenih i kulturnih stavova zajednica i porodica koje promovišu vrednosti i značaj obrazovanja devojaka uključujući uloge i doprinose žena u razvoju.	2.5.1 Stvaranje kampanje povećanja svesti na osnovu podataka studiranja, škola, roditelja i zajednica, naročito u udaljenim i ruralnim krajevima, o značaju i koristima obrazovanja žena uključujući i nastavak obrazovanja žena nakon osnovnog obrazovanja.	MPNT, Administracija škola i pedagoškog osoblja, zajednica i roditelja	2008-2010	10.000	Detaljna informacija o društvenim i kulturnim stavovima za obrazovanje žena	Završen studij	Delimično: MPNT organizuje svake godine kampanju za obrazovanje za sve i dan devojaka, koji primoviše obrazovanje kao osnovno ljudsko pravo.
		2.5.2 Organizovati seminare, sesije obučavanja za uklanjanje stereotipova koji podstiču neravnopravnost polova u školi.	MPNT DKA Odgovarajuće institucije NVO	2008-2013		Godišnji porast broja žena u obrazovanju iz godine u godinu (statistika MPNT).	MPNT i određene institucije	Delimično: MPNT je organizovalo obuke za nastavnike autore i urednike školskih udžbenika.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		2.5.3 Stvarati materijalnu bazu informisanja sa priručnicima i raznim upustvima o pripadnosti i ravnopravnosti polova sa perspektive nastavnika, roditelja i zajednica.	MPNT ARP NVO	2008 trenutno		Snabdevene biblioteke. Webstranica MPNT-a (posebna veza sa informacijama o rodnim pitanjima).	Vladine institucije (MPNT, MKOS, ARP) NVO specijalizovane u oblastima rodnih pitanja i drugo).	Delimično: Pripremljena uputstva i raspodeljena za edukatore i nastavnike niskog obrazovanja.
3. Pобољшanje zdravlja devojaka i žena.	3.1 Obezbediti da zdravstvene politike i programi odgovaraju razlikama polova i zdravstvenim potrebama oba pola.	3.1.1 Utvrđiti zakonom pravo zdravstvenog osiguranja u svim karikama zdravstvenih usluga (muškarci/žene)	MZ MRSZ ARP Skupština	2010	N/A Nema troškova	Zakon o zdravstvenom osiguranju Šema zdravstvenog osiguranja		Ne: Zakon o zdravstvenom osiguranju nije usvojen
		3.1.2 Obuhvatiti u šemi zdravstvenog osiguranja u okviru osnovnog paketa grupe dijagnoza koje se povezuju direktno sa reprodukcijom zdravljem, devojaka i žena	MZ Grupa stručnjaka		Vidi budžet MZ	Broj obaveznih vakcina da se definiše		Ne: Zakon o zdravstvenom osiguranju nije usvojen

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		3.1.3 Legitimisati pravo korišćenja isplate porodiljskog odsustva za žene, i kada one nisu u radnom odnosu.			Predviđeni budžet u okviru šeme zdravstvenog osiguranja			Ne: Ne postoji zakon o zdravstvenom osiguranju. Zabrinutost da politika o porodiljskom bolovanju znači da su kompanije protiv zapošljavanja žena
		3.1.4 Uskladiti medjusektorske zakonske akte koja se odnose na porodiljsko odsustvo i na pitanja s tim u vezi.				Harmonizovani zakonski akti		Čini se nezavršenim?
		3.1.5 Uneti u šemi zdravstvenog osiguranja, grupu lekova koji tretiraju seksualno prenosive infekcije i HIV/AIDS	MZ	2010	Vidi strategiju zdravstva	Broj nadoknađenih lekova		Ne: Zdravstveno osiguranje još uvek ne postoji.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		3.1.6 Obezbediti besplatno vaksonisanje protiv Human Papilloma Virus (HPV) kao vrlo efikasno sredstvo u smanjenju Cervikalnog kancera kod žena (konsultovati ministra, KIJK, i evidencija)	MZ	2010		Broj vakciniranih devojaka i žena. Broj osnovanih centara		Ne: Vakcine nisu dostupne i nisu još uvek predviđene od MZ.
	3.2 Povećanje znanja i razumevanja zdravlja žena i muškaraca i zdravstvenih potreba žena i muškaraca	3.2.1 Prikkupljanje i godišnje izveštavanje podataka podeljenih prema polovima radi praćenja pokazatelja zdravlja žena i muškaraca.	ASK MZP ARP Lokalna vlast	Počelo je od 2008				Uglavnom: ASK je dala godišnju DHS podršku UNFPA. Podaci o registraciji stanovništva su sada dostupni. Nekoliko podataka je nezavršeno.
		3.2.2 Povećati svest celog društva o polnom nasilju kao pretnju po javno zdravlje	ARP MZ Donatori	Svake godine				Da: Kampanje podizanja svesti, podržane od donatora.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		3.2.3 Izraditi poruke o strategiji razvoja, stanovništva, zdravlja i fertiliteta, koje su pogodne za muškarce i žene radi povećanja zahteva za usluge.	ARP SZO Škola Donatori					Ne: Strategije još uvek ne postoje. Popis stanovništva može da bude na raspolaganju u ASK. Službenici finansirani od UNFPA učestvovali su na obuci na ovu temu.
		3.2.4 Pokrenuti kampanju edukacije i informisanja u cilju promovisanja ideje o tome da muškarci i žene dele jednake odgovornosti za zdravlje i planiranje porodice.	AGE MZ	Svake godine				Ne: Nijedna poznata vladina kampanja. UNFPA, UNICEF, WHO, obrazuju žene, omladinu u porodičnom planiranju.
		3.2.5 Izraditi uputstva školskih programa o ishrani, higijeni i porodičnom planiranju za mladiće i devojke.						Nepoznato
	3.3 Podržavanje i garantovanje punog i ravnopravnog pristupa na svim nivoima	3.3.1 Prikupljati podatke odvojeno prema polu radi korišćenja javnih i privatnih zdravstvenih usluga						Ne

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
	zdravstvenog osiguranja povećavajući odziv	3.3.2 Povećati pristup zdravstvenim institucijama						Ne
	zdravstvenog sistema prema ženama i devojka i zdravstvenim potrebama žena	3.3.3 Obezbediti, naročito za žene sistem urgentnog prevoza i angažovanje zajednice za efikasne metode za transportovanje žena u bolnici						Ne
		3.3.4 Perspektiva polova treba biti deo kurikule, sylabusa odgovarajućih predmeta, medicinskog fakulteta i više medicinske škole za infermjerstvo						Ne: uglavnom nije deo nje. Samo nekoliko osnovnih informacija; dodatnih informacija u porodičnoj medicini.
		3.3.5 Obučavati medicinske profesionalce za identifikaciju i tretiranje žrtava nasilja u porodici.				Broj treniranih profesionalista		Napredak: MZ podržana od UNFPA je blizu završavanja kurikule. Obuke u 2013.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		3.3.6 Sprovoditi godišnje depistivne kampanje za takva ispitivanja kao što su krv/mokraća, kompletna mamografija, Pap-Test, idr., koji dijagnostifikuju rane bolesti kao što su: anemičnost, kancer dojke, kancer mitre, venerične i infektivne bolesti						Napredak: MZ pruža ispitivanje bez isplate (pap-test, mamografija) kroz javne zdravstvene centre. Kampanja MZ za ispitivanje za sve civilne službenike. (Kampanja NVO i Grupe Parlamentarnih Žena)
4. Ekonomsko osnaživanje žena i devojaka	4.1 Povećanje broja žena preduzetnika putem pružanja mogućnosti za veći pristup imovini, kapitalu i kreditiranju	4.1.1 Formulisanje politika (zakona, programa, administrativnih i afirmativnih mera) koje pružaju i favorizuju veći pristup i učestvovanje žena u programima kreditiranja	Vlada Skupština Parlamentarne komisije ARP	2008-2010	Nema	Povećanje broja žena preduzetnika 20	ARP, Parlamentarne grupe Civilno društvo NVO	Ne: Samo jedan korak je preduzet u Ekonomskom osnaživanju Žena, strategija je stvorena, ali program za kredite nije osnovan.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		4.1.2 Podsticanje razvoja malih biznisa kojima upravljaju žene preko programa, za mikrofinansiranje, klubova biznisa i razvojnih fondova za kreditiranje malog biznisa.	Vlada MEF MTI PKK KAB Donatori	2008-2012	200.000	Povećanje broja žena menadžera sa 15%	ARP PKK KAB, Civilno društvo Donatori Bankarske institucije	Ne: inicijativa u poslednje vreme na Konferenciji Predsednice za osnivanje grupe.
5. Pобољшanje pokazatelja rada za žene i devojke	5.1 Poboљшanje pokazatelja rada do 2010.god., učesnika u radnim snagama, smanjenje stope nezaposlenosti kod žena, poboљшanje strukture zapošljavanja	5.1.1 Preduzimanje jednog broja studija o učešću žena u privredi i na tržištu rada.	MRSZ-DPZ Donatori NVO Svetska Banka UNDP ARP LV	2008	100.000	Nalazi i preporuke za poboљшanje politike zapošljavanja i ekonomskog jačanja žena		Delimično: Dostupno samo za podatke ASK-a. ARP ima nekoliko informacija o izveštaju o „Žene u radnom procesu i donošenju odluka na Kosovu“
		5.1.2 Postavljanje transparentnih šema zadobijanje informacija o pravu na zapošljavanje i zakonodavstvo rada, informacija o tržištu rada, pristupu obrazovanja i stručnog osposobljavanja, pristupu imovini i kreditima.	MRSZ Kancelarije za zapošljavanje Agencije za zapošljavanje NVO LV Mediji Donatori	2008-2010	300.000	Broj zaposlenih žena, podpomognutih i posredovanih za zapošljavanje Prijateljska sredina o informisanju, posredovanju i edukaciji žena.		Ne

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		5.1.3 Povećanje broja usluga zapošljavanja za siromašne žene	MRSZ-DPZ NVO LV Donatori	2008-10	100.000	Broj usluga za žene siromašnih porodica		Ne
	5.2 Povećanje podsticanja za zapošljavanje putem povećanja institucija za stručna osposobljavanja i njihovog prostiranja i u ruralnim krajevima	5.2.1 Podizanje kurseva stručnog osposobljavanja za žene i devojke sa nedostatkom prikladne edukacije	MRSZ-DPZ NVO Donatori	2008-2010				Nije istraženo
	5.3 Reduktiranje na 50%28 broja judi koj izive u krajnjem siromaštvu, do 2015.god.	5.3.1 Unapredjenje socijalnih šema efikasne socijalne pomoći za siromašne porodice nastojivši njihovo izvlačenje iz ciklusa siromaštva.	MRSZ-DSZ Vlada Skupština	2010		Politike, programi i mere pro - siromašnih i pro-ravnopravnosti polova		Ne
		5.3.2 Izrada politika zapošljavanja pro-polova	MRSZ Skupština Kancelarije za zapošljavanje					Ne?

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		5.3.3 Izgradnja programa za kategorije sa socijalnim potrebama kao što su: trafikovane žene i devojke, žene invalidi ili žene sa ograničenim sposobnostima (ugrožene žene)	MRSZ-DPZ Donatori Vlada NVO	2008-2010				Delimično: Uglavnom sa podrškom donatora: USAID/IOM i poslednja inicijativa programa EK. KDU radeći na prevođenju politika na jeziku Braille za slepe; plan za RAE.
		5.3.4 Podsticanje razvoja malih biznisa kojima upravljaju žene preko programa za mikrofinanciranje, klubova biznisa i razvojnih fondova za akreditiranje malog biznisa kombinovanih sa stručnim osposobljavanjem radi transfera tehnologije, razvoja usluga i marketinga.	MRSZ Donatori Vlada NVO (Privredana Komora Kosova)	2008-2010	200.000			Ne

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
6 Poboljšanje socijalne situacije ugroženih žena putem povećanja njihovog pristupa socijalnim shërbimeve sociale cilësore.	6.1 Podrška siromašnim porodicama socijalnom pomoćju uz kategorizaciju prema socijalnim problemima koje one imaju, uz davanje prioriteta porodicama sa ženama starateljima.	6.1.1 Formulisanje politika za podršku siromašnim ženama, sa socijalnim uslugama i socijalnom pomoćju.	MRSZ Lokalna vlast	2008		Poboljšane politike i programi – pro polova Prijateljska sredina za žene i devojke koje doživljavaju socijalne probleme		Ne: Posebna podrška je identifikovana.
		6.1.2 Izgradnja socijalnih šema, efikasne socijalne pomoći u korist siromašnim porodicama uz nastojanje njihovog izvlačenja iz siromašnog ciklusa	MRSZ Vlada Skupština	2010	Vidi KDSP	Reduktirani broj ljudi do 50%29 koji žive u krajnjem siromaštvu do 2015.god.	Anketa o životnom standardu	Ne: Sada se čine nedovoljnim.
	6.2 Podizanje usluga zajednica za žene sa socijalnim problemima	6.2.1 Jačanje institucionalnih struktura (javnih i nejavnih) za tretiranje žrtava nasilja i trafikovanja (kao što su usluge savetovanja, privremenog smeštaja, ne samo u urbanim sredinama nego i u seoskim, u kojima ovaj problem može biti dublji.	LV NVO Donatori MRSZ	2008-2013	1.000.000	Broj profesionalaca i pružanih usluga za žene i devojke u ruralnim krajevima		Napredak: Zakon i programi o zaštiti od porodičnog nasilja su sastavljeni i usvojeni. Sve usluge još uvek nisu obezbeđene.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		6.2.2 Obuka osoblja (u policiji, sudovima, centralnim institucijama, opštinama) za tretiranje žrtava nasilja i trafikovanja.	MRSZ NVO MP MO UNDP Međunarodne organizacije	Započeto u 2005 trenutno	60.000	Broj obučanih lica Broj ostvarenih obuka		Napredak: Brojni programi finansirani od donatora u saradnji sa institucijama (UNDP, UN Women, OEBS)
		6.2.3 Reintegriranje žena i devojaka žrtava nasilja po polnoj osnovi.	NVO Donatori MRSZ ARP MP PK	Počelo je 2006	80.000	Broj integriranih žena		Minimalan: Do sada slabo integriranje. Uglavnom finansirano od donatora.
		6.2.4 Izrada nacionalne strategije protiv nasilja u porodici (konsolidovanje sistema referisanja za žrtve nasilja u porodici)	Vlada MSPS ARP UNDP Civilno društvo Univerzitet	2008	30.000	Izrada Strategije, radne grupe, Broj ucesnika u procesu	Dokument strategije	Uglavnom: Završena strategija. ARP će voditi sastavljanje SOP.
		6.2.5 Podizanje socijalnih i zdravstvenih usluga za starije žene (samice) sa socijalnim problemima	MSPS Vlada MŽS Donatorit	2008-2013		Broj osnovanih usluga	Studije Istraživanja	Ne: Povezano sa zakonom o zdravstvenom osiguranju

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
7. Pобољшanje (prezentiranja) imidža žena u medijima i kulturi	7.1 Poboљшanje imidža žena i kulture	7.1.1 Stvaranje medijskih prostora za žene	MKOS Mediji	2008-2013		Povećano učešće žena	Mediji ARP Izveštaji, studije NVO	Nekoliko: Redovni program grupe Parlamentarnih žena. ARP ima pristupa u javnu televiziju RTK, i nedostaju finansijska sredstva da proizvedu film ili reklamu.
		7.1.2 Podrška organizovanijima žena preko medija	Mediji	2012		Veći broj emisija koji prate aktivnost žena	Mediji, Izveštaj Nezavisne Komisije za Medije.	Nekoliko: (Nevladine strategije)
	7.2 Uklanjati stereotipove polova putem politike medijskih institucija i medijskih proizvoda	7.2.1 Promovisanje razmene gledišta i najboljih praksi u medijima	Mediaji MKOS NVO	2012	80.000	Povećan broj medijskih programa koji poštuju načela ravnopravnosti polova	Mediji, Raport Nezavisne Komisije za Medije.	Nekoliko: Teško je odmeriti
		7.2.2 Osnivati i poboljšati jedinice za nadgledanje medija u cilju nadgledanja integrisanja perspektive polova i promovisanja ravnopravnosti polova u medijima na način po kome se izgradjuju pisanik (izdavački) programi i materijali	Mediji Javne institucije NVO	2012	15.000 svake godine	Povećan broj medijskih programa koji poštuju načela ravnopravnosti polova	Izveštaji javnih institucija Izveštaji NVO-a	Nekoliko: Jedinica koja monitoriše medije nije stvorena, ali ARP je izvršila praćenje. Takođe i KCRS.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		7.2.3 Podrška jednakog tretiranja novinara na radnom mestu, gde se uključuju jednake plate i jednaka prava za unapredjenje na zadatku i rukovodećim pozicijama	Javne institucije Javni i privatni mediji	2012	Budžet svakog medijuma	Broj žena i devojaka na vodećim položajima	Institucije NVO Medijski partneri	(isto kao gore: možda greška u pisanju)
		7.2.4 Organizovati studiju o statusu žena novinara, stvaralaca i umetnika u medijima i kulturi, koji će sadržati uputstva o poboljšanju uslova rada žena novinara, stvaralaca i umetnika	MKOS institucije i studijske organizacije	2012		Broj izvršenih studija i njihovi rezultati	Vladine institucije medijski operatori i NVO	Ne: ne postoji neki studij
		7.2.5 Od strane radija i televizivja izraditi plan o kvantitetnom i kvalitetnom povećanju televizijskih programa za žene, od strane žena i oko problema polova, uključujući sve uzraste a naročito decu	Vladine institucije Medijski operatori NVO	2008-2012		Broj emisija i informativnog prostora u elektronskim medijima	Vladine institucije Medijski operatori NVO	Ne: Ne postoji neki plan, teško pošto je nevladina

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
		7.2.6 Od strane redakcija medijske stampe izgraditi plan o kvantitetnom i kvalitetnom povećanju materijala (napisa) o problemima polova i promovisanju vrednosti žena u društvu.	Medijska štampa	2008-2012		Broj napisa i prostora na stranicama medijske stampe	Izveštaji o monitorisanju u medijskoj štampi	Ne: Ne postoji neka strategija. ARP prati kroz MDA u 2012.godini.
		7.2.7 Medijska i audio-vizuelna štampa treba da stvori procedure u cilju razmatranja žalbi potrošača prema preduzetnicima medija ili reklamerima, u odnosu na sadržaj medija ili reklama koje portretizuju žene ili muškarce na diskriminatorски način.	Vladine institucije, sudovi, Asocijacija novinara Kosova	2012			Vladine institucije / ARP Medijski operatori NVO	Nepoznato: Možda preko IMC.
		7.2.8 Preispitati etički kodeks novinara u smislu da se više navodi uklanjanje stereotipova i nasilnih i/ili pornografskih materijala koji diskriminišu žene ili krše njihova prava.	Medijska štampa sudovi	2012		Etički kodeks novinara-revidiran	Procesi monitorisanja	Ne: Teško pošto je nevladino. ARP & UNDP su pružili obuku za novinare i urednike o izveštavanju o PN 2011-2012. Takođe i OEBS.

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
8. Ostvariti ravnopravno učešće oba pola u odlučivanju o svim značajnim pitanjima u društvu.	8.1 Sprovoditi Zakon za Ravnopravnost Polova	8.1.1 Upoznati državne institucije, političke partije za ZRP-om i drugim domaćim i međunarodnim instrumentima koji promovišu i unapređuju ravnopravnost polova u odlučivanju.	ARP Službenici za ravnopravnost polova MONT Neformalna grupa žena u parlamentu Mediji Civilno društvo Lokalne i centralne institucije Međunarodne organizacije za ljudska prava i ravnopravnost polova.	2008-2013		Povećanje broja žena u političkom odlučivanju. Sprovedenje mehanizama za ostvarivanje ravnopravnosti polova Stepen rezultata i integrisanja perspektive polova u svim politikama koje inspirišu lokalne, centralne institucije i celokupno društvo		Napredak: ARP “kampanja samo 40%” i obuka za OSRP o ZRP, CEDAW, CEDAW; priručnik o ZRP; Sastanci grupe parlamentarnih žena sa političkim strankama u 22 opština; različite aktivnosti NVO
		8.1.2 Nadgledati sprovođenje ZRP-a kao i ostalih instrumenata koji promovišu i podstiču ravnopravnost polova u odlučivanju.	Uskladiti sa ZRP-om Pravilnik o radu Skupštine Kosova i Pravilnike o radu skupština opština.		20.000 svake 3 godine			Ne

Strateški cilj	Ciljevi	Aktivnosti koje treba preduzeti	Institucije nosioci i partneri	Vreme realizovanja	Izvori/budžet Euro	Pokazatelji nadgledanja	Mehanizmi nadgledanja i procenjivanja	Nivo sprovođenja
	8.2 Uskladiti zakone i ostale propise sa ZRP-om kao i sa međunarodnim standardima koji promovišu i podstiču ravnopravnost polova u odlučivanju.	8.2.1 Uskladiti sa ZRP-om Pravilnik o radu Skupštine Kosova i Pravilnike o radu skupština opština.	Skupština Opštinski službenici		Nema troškova			Ne: Grupa žena radi na tom pitanju kroz četiri zahteva.